

Міністерство освіти і науки України
Відокремлений структурний підрозділ
«Любешівський технічний фаховий коледж
Луцького національного технічного університету»

Нормування праці та кошторис

КОНСПЕКТ ЛЕКЦІЙ

для здобувачів освітньо-професійного ступеня **фаховий молодший бакалавр**
галузь знань **19 Архітектура і будівництво**
спеціальності **192 Будівництво та цивільна інженерія**
денної форми навчання

Любешів 2020

УДК 338: 624 (07)

Н

До друку

Голова методичної ради ВСП «Любешівський ТФК Луцького НТУ»

_____ Герасимик-Чернова Т.П.

Електронна копія друкованого видання передана для внесення в репозитарій коледжу Бібліотекар _____ М.М. Деміх

Затверджено методичною радою ВСП «Любешівський ТФК Луцького НТУ» протокол № _____ від «_____» _____ 2020 р.

Рекомендовано до видання на засіданні циклової методичної комісії викладачів будівельного профілю

протокол № _____ від «_____» _____ 2020 р.

Голова циклової методичної комісії _____ Данилік С.М.

Укладач: _____ В.С.Оласюк, викладач першої категорії

Рецензент: _____

Відповідальний за випуск: _____ Данилік С.М., викладач вищої категорії, голова циклової методичної комісії викладачів будівельного профілю.

Нормування праці та кошторис [Текст]: конспект лекцій для здобувачів освітньо-кваліфікаційного рівня молодший спеціаліст галузь знань 19 Архітектура і будівництво спеціальності 192 Будівництво та цивільна інженерія денної форми навчання/уклад. В.С.Оласюк – Любешів: ВСП «Любешівський ТФК Луцького НТУ», 2020. – 43 с

Видання розроблене на основі робочої навчальної програми з дисципліни «Нормування праці та кошторис» з метою вивчення та засвоєння основних розділів дисципліни, перелік рекомендованої літератури.

В.С. Оласюк, 2020

Вступ

Ціноутворення - складний механізм кон'юнктури товарного ринку. У ціні відбивається вся система ціноутворюючих факторів: динаміка витрат, показників результатів праці, інфляції, співвідношення попиту і пропозиції, монополізація ринку

Метою вивчення "Нормування праці та кошторис" є вивчення закономірностей ринкової економіки, що враховуються при встановленні цін, а також процесів і методів ціноутворення.

У даному курсі в стислій і доступній формі викладено основні розділи "Нормування праці та кошторис": основи та принципи технічного, тарифного та кошторисного нормування, кошторисна документація.

Викладені питання відповідають діючій навчальній програмі з Нормування праці та кошторис для вищих технічних навчальних закладів I і II рівнів акредитації.

Видання рекомендовано студентам денної та дистанційної форм навчання для самостійного вивчення курсу Нормування праці та кошторис.

Ціноутворення являє собою процес формування ціни на чи товар послугу. Мають місце в основному двох систем ціноутворення: 1) централізоване, котре припускає формування цін державними органами на основі витрат виробництва і звертання і 2) ринкове, засноване на базі взаємодії попиту та пропозиції.

Ціноутворення є найважливішим напрямом економічної роботи на підприємстві. Перед усіма підприємствами, комерційними та некомерційними організаціями постає завдання визначення цін на свої товари, роботи та послуги. Від правильності встановлення цін багато в чому залежать обсяг реалізації продукції, рентабельність виробництва, інші показники діяльності і, як наслідок, конкурентоспроможність підприємства.

Ціни і ціноутворення є одним із ключових елементів ринкової економіки. Ціна це складна економічна категорія, у якій перетинаються практично всі основні проблеми розвитку економіки, і суспільства в цілому. У першу чергу це відноситься до виробництва і реалізації товарів, формуванню їхньої вартості, до створення, розподілу і використанню валового внутрішнього продукту (ВВП) і національного доходу.

Ціна є однією з найбільш складних економічних категорій. Для її правильного розуміння необхідно мати представлення про те, що лежить в основі ціни, які об'єктивні економічні закони впливають на процеси ціноутворення і рух цін. Ціна окремого товару може відхилитися від його вартості під впливом випадкових ринкових факторів.

Існують дві основні теорії ціни. На думку прихильників однієї теорії, ціна товару виражає його вартість. Прихильники іншої теорії вважають, що ціна товару являє собою суму грошей, що покупець готовий заплатити за товар визначеної корисності.

Розробка теорії ціни відноситься до ранньої стадії розвитку капіталізму. Для цієї стадії була характерна витратна теорія ціни, яскравими представниками якої були Вільям Петті, Адам Сміт і Давид Рікардо. Саме вони заклали основи вартісної теорії ціни, відповідно до якої вартість товару визначається кількістю праці, необхідного для його виробництва.

Прихильником вартісної теорії ціни був К. Маркс із його навчанням про абстрактну працю як об'єктивної субстанції вартості. Сутність цієї концепції полягає в наступному: товар має, вартість і ціну.

Вартість - це втілені в товарі суспільно корисні витрати праці, але не всякі, а тільки відповідні середньої (для даного періоду) умовам, вмілості й інтенсивності праці.

Оскільки всякий товар є результат праці, те це робить усі товари якісно однорідними, а отже, порівнянними і порівнянними. При такому підході праця, втілена в товарах, також стає якісно однорідним, працею «узагалі», позбавленим конкретики. В економічній теорії така праця прийнята називати абстрактним.

Інша концепція пояснює ціну товару сумою грошових витрат у найкращому варіанті використання виробничих ресурсів. У цьому випадку ринкова ціна товару залежить не стільки від витрат виготовлювача, скільки від оцінки корисності таких витрат

покупцем. При цьому ціна є самостійною внеситоїмостною величиною, для визначення якої оцінка покупця більш значима, чим витрати виробника.

Задача сучасної економічної теорії полягає в тім, щоб синтезувати обидва підходи до ціноутворення, сполучивши в ціні «об'єктивність» (вартість) і «суб'єктивність» (корисність) товару.

Кількісне визначення витрат на виробництво і реалізацію товарів і послуг було і залишається об'єктивною потребою і реальністю в будь-якій суспільно-економічній формації.

Процес формування витрат в умовах ринкових відносин відбувається на базі ринкових цін і вимагає відшкодування усіх витрат, зв'язаних зі здійсненням процесів виробництва і реалізації товарів за рахунок доходів, отриманих від їхнього продажу.

Фірми, що не забезпечують такі умови, розоряються і гинуть, а їхнє місце займають інші фірми, що мають більш низькі витрати на виробництво і реалізацію товарів. Вони одержують більш високі доходи, що забезпечують їм умови для здійснення нормального процесу відтворення.

Тема 1. ОСНОВНІ ЗАВДАННЯ КОШТОРИСНОГО НОРМУВАННЯ І ЦІНОУТВОРЕННЯ В БУДІВНИЦТВІ

Основним завданням кошторисного нормування і ціноутворення в будівництві є:

- забезпечення через систему ціноутворення в будівництві визначення вартості будівництва на всіх стадіях інвестування;

- підвищення ефективності капітальних вкладень, забезпечення економії фінансових та інших ресурсів, впровадження досягнень науки, техніки, передового вітчизняного і закордонного досвіду в будівельному виробництві, застосування нових матеріалів, виробів і конструкцій, організаційних заходів тощо

Визначення рівня цін на об'єкти інвестування - це частина як основної інвестиційної стратегії, так і довгострокової стратегії маркетингу підприємства.

У Господарському кодексі України визначено, що ціна є формою грошового визначення вартості продукції (робіт, послуг), яку реалізують суб'єкти господарювання, вона є істотною умовою будь-якого господарського договору [1].

Суб'єкти господарювання можуть використовувати у господарській діяльності вільні ціни, державні фіксовані ціни та регульовані ціни - граничні рівні цін або граничні відхилення від державних фіксованих цін. При здійсненні експортних та імпорتنих операцій у розрахунках з іноземними контрагентами застосовуються контрактні (зовнішньоторговельні) ціни, що формуються відповідно до цін і умов світового ринку та індикативних цін.

Вільні ціни визначаються на всі види продукції (робіт, послуг), за винятком тих, на які встановлені державні ціни, суб'єктами господарювання самостійно за згодою сторін, а у внутрішньогосподарських відносинах - також за рішенням суб'єкта господарювання.

Державні фіксовані та регульовані ціни встановлюються на ресурси, що мають визначальний вплив на загальний рівень і динаміку цін, а також на продукцію та послуги, що мають суттєве соціальне значення для населення. Перелік зазначених ресурсів, продукції, послуг затверджує Кабінет Міністрів України.

Державні ціни встановлюються також на:

- ◇ продукцію (послуги) суб'єктів господарювання - природних монополістів;
- ◇ імпортні товари, придбані за рахунок коштів Державного бюджету України;
- ◇ продукцію та послуги, виробництво яких здійснюється комунальними підприємствами.

Державне регулювання цін здійснюється шляхом встановлення фіксованих державних та комунальних цін, граничних рівнів цін, граничних рівнів торговельних надбавок і постачальницьких винагород, граничних нормативів рентабельності або шляхом запровадження обов'язкового декларування зміни цін.

Державний контроль за цінами здійснюється при встановленні та застосуванні державних фіксованих та регульованих цін і тарифів. При цьому, контролюється

правомірність їх застосування та дотримання вимог законодавства про захист економічної конкуренції.

Політика ціноутворення, порядок встановлення та застосування цін, повноваження органів державної влади та органів місцевого самоврядування щодо встановлення та регулювання цін, а також контролю за цінами і ціноутворенням визначаються Законом "Про ціни і ціноутворення" [3] та іншими законодавчими актами.

Ціни в інвестиційній діяльності можуть визначатися залежно від того, чи є вони:

- ◇ ринковими (явними) або тіншовими (неявними);
- ◇ абсолютними або відносними;
- ◇ поточними чи постійними.

Ринкові або явні ціни - це ціни, які представлені на ринку, незалежно від того, визначаються вони попитом та пропозицією та урядом, іншими словами, це ціни - за якими фірма буде купувати собі необхідні ресурси та продавати продукцію. Тіншові або неявні ціни - це викривлені під дією певних чинників (попиту, пропозиції) ринкові ціни.

Абсолютні ціни виражають вартість одного продукту в абсолютній кількості грошей, а відносні ціни - виражають її через вартість іншого продукту. Наприклад, абсолютна ціна однієї тонни зерна може становити 100 грошових одиниць, а еквівалентної кількості нафти - 500 грошових одиниць. В цьому випадку відносна ціна вугілля в перерахунку на нафту становитиме 0,2. Це означає, що відносна ціна нафти у два рази вище ціни вугілля.

Поточні ціни змінюються з часом в результаті інфляції. Якщо інфляція сильно впливає на вартість ресурсів, то вона впливатиме і на ціну продукції. Навіть незначна інфляція має враховуватися в інвестиційних розрахунках, бо вона впливатиме на вартість проекту уже на перших фазах його реалізації (будівництві та введенні в експлуатацію), а це, своєю чергою, призведе до необхідності залучення додаткових коштів. Якщо ж ціни на перелік необхідних ресурсів залишаються відносно стабільними протягом певного періоду часу, то в розрахунках використовують постійні ціни.

У ринковій економіці залежно від сфери обігу та видів реалізованої продукції чи послуг розрізняють такі групи цін

Ціни становлять не тільки індивідуальну та особисту, але й суспільну та соціальну категорії. Вони регулюють як окремі купівлі та продажі товарів споживачам, так і економічні процеси загалом, у т. ч. суспільне виробництво, розподіл товарів, обмін або споживання благ, надання послуг. Тут разом узяті ціни діють як загальний, єдиний ринковий ціновий механізм. У ціновому механізмі варто вирізнити дві взаємодіючі частини. З одного боку, це ціни, їх види, структура, динаміка зміни, а з іншого - ціноутворення як спосіб, правила встановлення, формування нових цін і зміни діючих. Ціноутворення є активною частиною цінового механізму, що визначає розмір ціни. Таким чином, ціни та ціноутворення становлять єдиний ціновий механізм.

Розрізняють чотири основних типи ринкової сфери з позицій ціноутворення, у яких ціна:

- контролюється окремим підприємством (монополістом);
- контролюється групою підприємств;
- контролюється та регулюється ринком;
- контролюється та регулюється державою.

Система ціноутворення в інвестиційній сфері формується відповідності до загальної та єдиної цінової політики України та характеризується такими ознаками:

- застосуванням, переважно, вільних (ринкових) тарифів майже на всю продукцію виробничо-технічного призначення та послуги, які використовуються в капітальному будівництві;
- можливістю використання вільних (договірних) цін на будівельну продукцію;
- надання рівних прав учасникам інвестиційного процесу при формуванні договірних цін на будівельну продукцію;

- використання підрядних торгів як пріоритетного методу формування договірних цін;

- наявністю рекомендаційного характеру загальних положень ціноутворення.

Механізм ціноутворення, зокрема, в будівництві ґрунтується на державних будівельних нормах (ДБН) - Правилах визначення вартості будівництва ДБН Д. 1.1 -1-2000, які були прийняті у 2000 році [6]. Ці правила є базовими для визначення вартості нового будівництва, розширення, реконструкції та технічного переоснащення підприємств, будівель і споруд, ремонту житла, об'єктів соціальної сфери і комунального призначення та благоустрою, а також реставрації пам'яток архітектури та містобудування, і мають обов'язковий характер при визначенні вартості будов (об'єктів), будівництво яких здійснюється із залученням бюджетних коштів або коштів підприємств, установ і організацій державної власності.

За будовами (об'єктах), будівництво яких здійснюється за рахунок інших джерел фінансування, ці норми мають рекомендаційний характер, а їх застосування обумовлюється контрактом.

Будівельні норми можуть застосовуватися і для визначення вартості ремонтно-будівельних робіт, які здійснюються на будовах (об'єктах) промислового та іншого призначення, з урахуванням відповідних галузевих та технологічних особливостей. Рішення з цього питання приймаються відповідними міністерствами та іншими центральними органами виконавчої влади за погодженням з Держбудом.

Система ціноутворення в будівництві містить кошторисні нормативи, правила визначення вартості будівництва і складання інвесторської кошторисної документації.

Кошторисні нормативи - це узагальнена назва комплексу кошторисних норм, що об'єднуються в окремі збірники. Разом із правилами та положеннями, що містять необхідні вимоги, вони необхідні для визначення вартості будівництва. Кошторисні нормативи поділяються на такі види:

- загальнодержавні будівельні кошторисні нормативи;
- відомчі кошторисні нормативи;
- кошторисні нормативи для окремих будов;
- індивідуальні кошторисні норми.

Загальнодержавні будівельні кошторисні нормативи обов'язкові для застосування всіма організаціями, установами та підприємствами, незалежно від їх відомчої належності та форм власності, при визначенні вартості будов (об'єктів), будівництво яких здійснюється із залученням бюджетних коштів або коштів підприємств, установ і організацій державної власності.

До відомчих кошторисних нормативів належать кошторисні нормативи, які розробляються в обґрунтованих випадках, коли за прийнятою для спеціалізованого будівництва технологією й організацією робіт витрати трудових і матеріально-технічних ресурсів відрізняються від рівня, прийнятого у загальнодержавних нормах. Ці нормативи застосовуються у тій галузі, для якої вони розроблені.

Відомчі кошторисні нормативи обов'язкові для організацій, установ і підприємств міністерства або іншого центрального органу виконавчої влади, що затвердили ці нормативи. Для організацій, установ і підприємств, що входять до сфери управління інших міністерств та органів виконавчої влади, ці нормативи можуть бути обов'язковими за умови прийняття ними відповідного рішення.

Відомчі кошторисні нормативи не повинні суперечити загальнодержавним або дублювати їх.

Для окремих будов в обґрунтованих випадках, коли за прийнятою для цих будов технологією й організацією робіт витрати трудових і матеріально-технічних ресурсів відрізняються від рівня, прийнятого у загальнодержавних нормах, можуть розроблятися ресурсні елементні кошторисні норми на будову. Рішення про розроблення таких норм приймається забудовником за погодженням з Держбудом України.

Індивідуальні ресурсні елементні кошторисні норми розробляються у складі інвесторської кошторисної документації па окремі конструкції та роботи, передбачені в проекті (робочому проекті), за відсутності відповідних норм у чинних збірниках ресурсних елементних кошторисних норм. Ці норми затверджуються у складі проекту (робочого проекту) і застосовуються тільки для будови.(об'єкта) за певним проектом.

Усі кошторисні нормативи за мірою укрупнення поділяються на елементні та укрупнені.

До елементних кошторисних нормативів належать:

- ресурсні елементні кошторисні норми на будівельні роботи (РЕКН) (ДБН Д.2.2-99);
- ресурсні елементні кошторисні норми на монтаж устаткування (РЕКНМУ) (ДБН Д.2.3-99);
- ресурсні елементні кошторисні норми на ремонтно-будівельні роботи (РЕКНр) (ДБН Д.2.4-2000);
- ресурсні елементні кошторисні норми на реставраційно-відновлювальні роботи (РЕКНрв) (ДБН Д.2.5-2001);
- ресурсні елементні кошторисні норми на пусконаладжувальні роботи (РЕКНпн) (ДБН Д.2.6-2000);
- ресурсні кошторисні норми експлуатації будівельних машин і механізмів (РКНЕМ) (ДБН Д.2.7-2000).

До укрупнених кошторисних нормативів належать укрупнені ресурсні кошторисні норми (УРКН):

- ◆ на будівлі та споруди загалом;
- ◆ на частини будівель і споруд, конструкції та види робіт.

Кошторисні нормативи повинні відповідати тільки вимогам, що мають прямий стосунок до визначення вартості будівництва. Вони повинні:

- відповідати основним завданням кошторисного нормування та ціноутворення в будівництві, забезпечуючи достовірне визначення вартості будівництва;
- бути технічно й економічно обґрунтованими, забезпечуючи оптимальні витрати необхідних ресурсів, раціональне використання довкілля;
- враховувати досягнення будівельної техніки та передовий досвід, стимулюючи науково-технічний прогрес у будівництві;
- мати максимальну простоту та зручність у застосуванні, давати можливість широкого використання електронно-обчислювальної техніки та інших засобів автоматизації.

Порядок розробки, узгодження та затвердження кошторисних нормативів

Вихідними даними для розроблення кошторисних нормативів є: найбільш раціональні технічні рішення в проектах; технологія будівельного виробництва і будівельні машини та механізми, що відповідають останнім досягненням науково-технічного прогресу; чинні стандарти на матеріали, вироби та конструкції, а також устаткування.

Дія кошторисних нормативів зберігається протягом періоду між переходами на нові кошторисні норми. Перехід на нові кошторисні норми обумовлюється змінами у сфері організації будівництва, економічної політики держави і супроводжується переробкою всієї системи кошторисних нормативів.

Кошторисною нормою називають сукупність ресурсів (трудовитрат, часу роботи будівельних машин і механізмів, витрат матеріалів, виробів і конструкцій), встановлена на прийнятий вимірювач будівельних або монтажних робіт, а також конструкцій, виражена, зазвичай, у натуральних (фізичних) значеннях або у відносній формі (у вигляді коефіцієнтів).

Склад і кількість ресурсів у кошторисних нормах повинні відповідати останнім досягненням в галузі технології й організації будівельного виробництва, сучасному рівню

технічного оснащення будівельних і монтажних організацій, відбивати накопичений у будівництві досвід, а також прогресивні проектні рішення, матеріали, вироби і конструкції.

Головна функція кошторисних норм - визначення нормативної кількості ресурсів, необхідних для виконання відповідного виду робіт, як основи для подальшого переходу до вартісних показників.

У кошторисних нормах врахований повний комплекс операцій, необхідних для виконання визначеного виду робіт в усереднених умовах.

Кошторисні норми призначені для:

- ◇ визначення складу та кількості ресурсів при здійсненні будівництва;
- ◇ визначення прямих витрат у вартості будівництва;
- ◇ розрахунків за обсягами виконаних робіт;
- ◇ розроблення укрупнених ресурсних показників по конструктивних елементах і

видах робіт на функціональну одиницю виміру.

Розроблення, узгодження та затвердження кошторисних нормативів здійснюються:

- ◇ по загальнодержавних - Держбудом України;
- ◇ по відомчих та окремих будовах - відповідними міністерствами та іншими

центральноними органами виконавчої влади з експертизою та погодженням Держбуду України [6].

Інвесторська кошторисна документація - це сукупність кошторисів (кошторисних розрахунків), відомостей кошторисної вартості пускових комплексів, черг будівництва, зведень витрат, пояснювальних записок до них та відомостей ресурсів, складених на стадії розроблення проектної документації.

Інвесторська кошторисна документація, до складу якої входять локальні кошториси та відомості ресурсів до них, локальні кошторисні розрахунки, об'єктні кошториси, об'єктні кошторисні розрахунки, кошторисні розрахунки на окремі види витрат, зведені кошторисні розрахунки вартості будівництва, зведення витрат тощо, складається для визначення кошторисної вартості будівництва проєктованих підприємств, будівель, споруд або їхніх черг.

Загалом вартість будівництва визначається:

◇ на стадії проектування -- кошторисна вартість будівництва в складі інвесторської кошторисної документації;

◇ на стадії визначення виконавця робіт (проведення тендера) - ціна тендерної пропозиції претендента (договірна ціна);

◇ на стадії проведення взаєморозрахунків - уточнюються окремі вартісні показники, визначені на попередніх стадіях, залежно від виду договірної ціни в порядку, обумовленому в контракті.

Кошторисна вартість містить у собі прямі та загальновиробничі витрати.

Прямі витрати враховують у своєму складі заробітну плату робітників, вартість експлуатації будівельних машин і механізмів та матеріалів, виробів, конструкцій. Вони визначаються в локальних кошторисах шляхом множення визначеної за ресурсними елементними кошторисними нормами кількості трудових і матеріально-технічних ресурсів, необхідних для виконання обсягів робіт, обчислених за робочими кресленнями, на відповідні поточні ціни цих ресурсів.

Загальновиробничі витрати - це витрати будівельно-монтажної організації, які входять до виробничої собівартості будівельно-монтажних робіт.

Вартість будівництва умовно розподіляється на безпосередні та супутні витрати, а також прибуток, кошти на покриття адміністративних витрат будівельно-монтажних організацій, кошти на покриття ризику всіх учасників будівництва, кошти на покриття додаткових витрат, пов'язаних з інфляційними процесами, податки, збори, обов'язкові платежі.

До безпосередніх витрат належать кошти, які витрачаються на розробку проектно-кошторисної документації та на спорудження об'єкта будівництва (як прями, так і загальновиборничі витрати).

До супутніх витрат належать кошти, необхідні для будівництва загалом, які витрачаються як замовником, так і підрядником:

- ◇ підготовка території будівництва;
- ◇ зведення та розбирання титульних тимчасових будівель і споруд;
- ◇ додаткові витрати при виконанні будівельно-монтажних робіт у зимовий та літній періоди;
- ◇ інші роботи та витрати;
- ◇ утримання служби замовника та авторський нагляд;
- ◇ підготовка експлуатаційних кадрів.

Своєю чергою, безпосередні та супутні витрати поділяються за такими видами робіт і витрат: будівельні роботи; роботи з монтажу устаткування (монтажні роботи); витрати на придбання устаткування, меблів та інвентарю; інші витрати.

Тема 2. ОСНОВИ ТЕХНІЧНОГО НОРМУВАННЯ

Основи технічного нормування

Технічне нормування у широкому розумінні цього поняття представляє собою встановлення технічно обґрунтованих норм витрат виробничих ресурсів. При цьому під виробничими ресурсами розуміються енергія, сировина, матеріали, інструмент, робочий час.

В сучасних умовах механоскладального виробництва економія виробничих ресурсів (за рядом причин економічного, демографічного і соціального характеру) набуває надто важливого значення. Особливо важливою задачею, що розв'язується при проектуванні технологічних процесів, є задача технічного нормування робочого часу, тобто нормування праці.

Задачі та методи нормування праці

Основна задача нормування – це визначення міри праці і відповідної винагороди.

Нормування праці здійснюється методами технічного і дослідно-статистичного нормування.

Технічне нормування праці – це сукупність методів і прийомів з виявлення резервів робочого часу і встановлення необхідної міри праці.

Задачами технічного нормування є виявлення резервів робочого часу і поліпшення організації праці на підприємстві, встановлення правильної міри праці (тобто визначення норми часу) і в кінцевому результаті – підвищення продуктивності праці та збільшення обсягів виробництва.

При технічному нормуванні праці (тобто при аналітичному методі визначення норми часу) технологічна операція розкладається на елементи: машинні, машинно-ручні і ручні, на переходи, ходи, прийоми і рухи. При цьому кожен елемент піддається аналізу як окремо, так і в поєднанні з суміжними елементами.

Перед розрахунком норми часу проводиться аналіз структури операції, що нормується, з метою її покращення шляхом: виключення з її складу всіх зайвих прийомів і рухів, без яких робота може бути успішно виконана; скорочення шляху всіх рухів рук, ніг і корпусу робітника; заміни стомлюючих прийомів роботи більш легкими; забезпечення виконання ручних прийомів роботи під час автоматичної подачі; вивільнення робітника від виконання підсобних робіт по піднесенню матеріалів, інструмента, заготовок і по заточуванню інструмента; застосування багатомісцевих пристроїв; прогресивних режимів різання; використання досвіду передовиків по скороченню затрат допоміжного часу.

Норми часу, що визначені аналітичним методом, називаються технічно обґрунтованими чи просто технічними нормами.

Технічно обґрунтована норма часу – це час, необхідний для виконання одиниці роботи, встановлений розрахунком, виходячи з раціонального використання в даних умовах виробництва праці робітника (живої праці) і знарядь праці (уречевленої праці) із

врахуванням передового виробничого досвіду.

Технічно обґрунтована норма часу встановлюється із врахуванням наявності раціонального технологічного процесу, правильної для даних виробничих умов організації праці та виконання роботи робітником відповідної кваліфікації, продуктивність праці якого вище середньої продуктивності праці робітників на аналогічній роботі. При цьому під правильною організацією праці розуміється: економічно доцільне в даних умовах відокремлення основної роботи від підготовчої та допоміжної; раціональна організація робочих місць та їх систематичне обслуговування, виходячи з даних виробничих умов; раціональне виконання трудових дій робітника; нормальні санітарно-гігієнічні умови роботи (освітлення, опалювання, вентиляція) і техніка безпеки.

Призначення технічної норми часу не обмежується визначенням оплати за працю та її продуктивність. Технічні норми служать основою для визначення потрібної кількості і завантаження обладнання, виробничої потужності ділянок і цехів, розрахунку показників праці та по заробітній платі, а також є основою оперативного (календарного) планування.

З розвитком техніки, технології та організації виробництва, із зростанням енергоозброєності робітника і підвищенням його культурного рівня норми часу повинні коректуватись у бік їх зниження із врахуванням зростаючої продуктивності праці.

Дослідно-статистичний метод нормування застосовується в умовах одиничного і дрібносерійного виробництв, на відміну від технічного нормування не передбачає аналітичного розрахунку трудомісткості окремих елементів виконуваної роботи та їх підсумовування. Норма часу встановлюється на всю операцію в цілому шляхом співставлення з нормами і фактичною трудомісткістю виконання в минулому аналогічної роботи. Статистичні дані про фактичну трудомісткість аналогічних операцій у минулому і власний досвід нормувальників і майстрів є основою цього методу нормування.

Внаслідок того, що фактичні затрати часу і фактичний виробіток у минулому відображають недоліки в технології та організації праці і виробництва, що існували в той час, досвідно-статистичні норми узаконюють їх на майбутнє. Ці норми не мають під собою технічної та розрахункової бази і, як правило, є заниженими і не відповідають задачам виявлення резервів виробництва і підвищення продуктивності праці. У зв'язку з цим однією з найважливіших і невідкладних задач машинобудівного виробництва є повсюдний перехід від досвідно-статистичного нормування до технічного.

На відміну від дослідно-статистичних норм технічні норми:

1) передбачають використання передового виробничого досвіду, можливо більш повного використання існуючих засобів виробництва і робочого часу, оскільки вони встановлені виходячи з раціонально побудованих технологічних і трудових процесів; вони визначають продуктивність праці вище середнього досягнутого рівня і тому є прогресивними, тобто такими, що підтягують відсталі робітники до передових;

2) при аналітичному методі нормування і використанні нормативів норми однорідні за жорсткістю, що виключає появу невиправдано високої чи надто низької оплати праці, що в обох випадках призводить до дезорганізації виробництва;

3) введення об'єктивних і технічно обґрунтованих розрахункових норм усуває конфлікти і суперечки про правильність норм, що має місце при досвідно-статистичному нормуванні.

В умовах одиничного і дрібносерійного виробництв економічно недоцільно поділяти операції на диференційовані елементи для визначення норм часу. В цьому випадку визначення норм часу проводиться за збільшеними нормативами (на технологічні переходи) або за типовими нормами, складеними аналітичним методом для типових технологічних процесів. Методи збільшеного нормування, що базуються на нормативах і типових нормах і складені аналітичним методом, також є методами технічного нормування.

2. Класифікація затрат робочого часу

Затрати робочого часу протягом робочого дня (за винятком обідньої перерви) поділяються на затрати, що нормуються і ті що не нормуються.

До затрат що нормуються відносять затрати які необхідні для виконання заданої роботи, і тому вони включаються до складу норми часу.

До затрат робочого часу, які не нормуються і не включаються до складу норми, відносять втрати робочого часу (втрати часу внаслідок виконання робітником випадкової та непродуктивної роботи, такої, наприклад, як ходіння за майстром, наладником, документацією, інструментом, транспортними засобами, матеріалами тощо; перерви в роботі з організаційних і технологічних причин, пов'язаних з простоями в очікуванні роботи, крана, підсобного робітника, креслення, інструмента, з простоями через відсутність електроенергії тощо; втрати з вини робітника у зв'язку із запізненням і несвоєчасним залишенням робочого місця, сторонніми розмовами тощо).

Затрати робочого часу, що нормуються, поділяються на підготовчо-заклучний, оперативний час, час на обслуговування робочого місця і час на перерви на відпочинок і особисті потреби робітника.

Норма підготовчо-заклучного часу $T_{п-з}$ – це норма часу на підготовку робітників і засобів виробництва до виконання технологічної операції та приведення їх у початковий стан після її закінчення.

Норма підготовчо-заклучного часу включає затрати часу на підготовку до заданої роботи і виконання дій, пов'язаних з її закінченням. До складу підготовчо-заклучного часу входять затрати часу на:

- а) отримання матеріалів, інструментів, пристроїв, технологічної документації і наряду на роботу;
- б) ознайомлення з роботою, технологічною документацією, кресленням, одержання необхідного інструктажу;
- в) установа інструментів, пристроїв, налагодження обладнання на відповідний режим роботи;
- г) зняття пристроїв та інструмента;
- д) здавання готової продукції, залишків матеріалів, пристроїв, інструмента, технологічної документації та наряду.

Підготовчо-заклучний час витрачається один раз на партію оброблюваних заготовок, що виготовляються без перерви за даним робочим нарядом, і не залежить від кількості заготовок в цій партії. При нормуванні величина підготовчо-заклучного часу визначається за нормативами із врахуванням типорозміру верстата, пристрою, конструкції та маси оброблюваної заготовки тощо.

Норма оперативного часу $T_{оп}$ – це норма часу на виконання технологічної операції, яка складається з суми норм основного часу T_o і допоміжного часу T_d , що не перебиває основний час тобто

$$T_{оп} = T_o + T_d.$$

Затрати оперативного часу на виконання технологічної операції повторюються з кожною одиницею виробу або через строго певне їх число.

Норма основного часу T_o – це норма часу на досягнення безпосередньої мети даної технологічної операції чи переходу за якісною і (чи) кількісною зміною предмета праці.

Основний (технологічний) час T_o представляє собою час, протягом якого змінюються розміри і форми заготовки, зовнішній вигляд і шорсткість поверхні або взаємне положення окремих частин складальної одиниці та вони закріплюються тощо. Основний час може бути машинним, машинно-ручним, ручним.

При всіх верстатних роботах основний час визначається відношенням величини шляху, пройденого обробним інструментом, до його хвилинної подачі.

При розрахунку основного часу за наведеними вище формулами елементи режимів різання V , n , S , t визначаються за відповідними формулами теорії різання або за таблицями нормативів, наведених у довідниковій літературі і нормативних матеріалах з технічного нормування.

Послідовність розрахунку елементів режимів різання також встановлена цими матеріалами.

Норма допоміжного часу T_d представляє собою норму часу на здійснення дій, що дають можливість виконувати основну роботу, яка є метою технологічної операції чи переходу, і які повторюються з кожним виробом чи через певне їх число (встановлення і зняття виробу, вмикання та вимикання верстата, підведення і відведення інструменту чи його переустановлення, якщо це проводиться на кожний виріб чи через певне їх число).

Допоміжний час, як правило, ручний, але може бути і машинним.

Допоміжний час визначається підсумовуванням його складових елементів, наведених в таблицях нормативів з технічного нормування. При цьому до його складу включаються затрати часу на встановлення і зняття заготовки, час, пов'язаний з переходом, час на переміщення частин верстата (супорта, каретки), час на зміну режиму роботи верстата та інструмента і час на контрольні вимірювання.

Час на встановлення і зняття заготовки дається в нормативних таблицях на весь комплекс "встановити і зняти заготовку" в залежності від її ваги, типу пристрою, способу базування і закріплення.

Час, пов'язаний з переходом, включає час на підведення інструмента до заготовки, вмикання і вимикання подачі, відведення інструмента у вихідне положення. При цьому час на переміщення супорта в комплекс часу, пов'язаного з переходом, не включено і визначається в залежності від довжини переміщення окремого складового допоміжного часу. Також не включено в комплекс часу на перехід і час, що витрачається на зміну режиму роботи верстата та інструмента, який враховується окремою складовою допоміжного часу.

Час на контрольні вимірювання встановлюється на процес вимірювання, яке проводиться після виконання верстатником переходу чи операції, і включається в норму тільки в тих випадках, коли воно не може бути перекрите машинним часом. Періодичність контрольних вимірювань залежить від стабільності отримуваних при обробці розмірів, допуску і розмірів обробки, конструкції різального інструмента і способу виконання обробки. В нормативних таблицях наводяться відповідні рекомендації.

Час на обслуговування робочого місця $T_{обс.}$ представляє собою частину штучного часу, що витрачається виконавцем на підтримання засобів технологічного оснащення в працездатному стані і догляду за ним і робочим місцем.

В умовах масового виробництва, машинних і автоматизованих операцій час обслуговування робочого місця поділяється на час технічного і організаційного обслуговування.

Час технічного обслуговування $T_{тех.}$ – це час, що витрачається на догляд за робочим місцем (обладнанням) протягом даної конкретної роботи (зміна притуплених інструментів, регулювання інструментів і підналагодження обладнання в процесі роботи, змітання стружки тощо).

Час технічного обслуговування визначається у відсотках до основного часу.

Час організаційного обслуговування $T_{орг.}$ – це час, що витрачається на догляд за робочим місцем протягом робочої зміни (час на розкладання і прибирання інструмента на початку і в кінці зміни, час на огляд і випробовування обладнання, час на його змащування і очищення тощо).

Час організаційного обслуговування визначається у відсотках до оперативного часу.

Час на особисті потреби $T_{відп.}$ – це частина штучного часу, що витрачається людиною на особисті потреби і (при втомливих роботах) на додатковий відпочинок.

Він передбачається для всіх видів робіт (крім безперервних) і визначається у відсотках до оперативного часу. Звичайно цей час не перевищує 2 % від тривалості робочої зміни. На роботах фізично важких, особливо втомливих, які відрізняються великим вантажообігом або проводяться прискореним темпом, крім того, передбачається додатковий час на перерви для відпочинку.

Тема 3 ОСНОВИ ТАРИФНОГО НОРМУВАННЯ

Система тарифного нормування являє собою сукупність нормативних матеріалів, за допомогою яких встановлюється рівень заробітної плати працівників на підприємстві в залежності від кваліфікації працівників (складності робіт), умов праці, географічного розташування підприємства та інших галузевих особливостей.

Поняття «тариф» означає ставку плати за будь-які послуги, в тому числі і ставку заробітної плати.

Тарифне нормування заробітної плати - це встановлення ставок заробітної плати робітників і службовців на основі певних тарифних нормативів (тарифних ставок нижчого кваліфікаційного розряду, тарифних сіток, схем посадових окладів, тарифно-кваліфікаційних довідників). Тарифна система є інструментом, що дозволяє з певним ступенем наближення до реальних показників оцінювати якість праці. На її основі розробляються й інші форми оплати праці працівників підприємств, організацій, установ. Серед них істотну роль відіграють доплати до тарифної частини заробітної плати та надбавки до неї.

В умовах ринкової економіки ринок праці, що функціонує під впливом законів попиту на працю та пропозиції праці, впливає на величину тарифних ставок і посадових окладів. Доплати і надбавки відображають специфіку праці, його інтенсивність, фізичну тяжкість або значні розумові навантаження, можливість небезпеки, ризику, ступінь терміновості та інші фактори праці.

Тарифна система відображає поділ працівників за професіями, спеціальностями і кваліфікацією.

Професія характеризує трудову діяльність і зайнятість працівника відповідно до одержаної ним підготовки, придбаних теоретичних знань і практичних навичок (наприклад, токар, слюсар, шахтар).

Спеціальність відображає внутрішньо професійний поділ праці. Це поняття вужче порівняно з поняттям «професія» (наприклад, токар-карусельник, слюсар-водопровідник, слюсар — ремонтник устаткування). Отже, спеціальність потребує глибоких знань і надання практичних навичок з вужчого кола робіт.

Кваліфікація — сукупність виробничих знань, умінь, певних практичних навичок. Вона виражає ступінь підготовленості працівника до виконання професійних функцій обумовленої складності. З її допомогою визначається необхідна кількість працівників відповідної кваліфікації чи спеціальності, а також співвідношення заробітної плати різних категорій працівників.

Тарифна система є основою для встановлення правильного співвідношення між темпами зростання продуктивності праці та середньої заробітної плати працівників.

У зв'язку з тим, що норми затрат праці встановлюються нормуванням, тарифна система є сполучною ланкою між нормуванням та системами заробітної плати.

Основними елементами тарифної системи є довідник кваліфікаційних характеристик професій працівників, тарифні сітки та ставки і схеми посадових окладів, або єдина тарифна сітка.

Форми і системи заробітної плати - це механізм встановлення розміру заробітку в залежності від кількісного результату і якості праці (його складності, інтенсивності, умов).

Для визначення розмірів заробітної плати робітників підприємства, що використовують традиційні підходи в організації оплати праці, застосовують тарифні сітки, тарифні ставки і тарифно-кваліфікаційні довідники.

Тарифна сітка - це шкала розрядів, кожному з яких привласнений свій тарифний коефіцієнт, що показує, у скільки разів тарифна ставка будь-якого розряду більше першого.

За допомогою тарифних сіток можна аналізувати відповідність кваліфікації працівників складності виконуваних ними робіт, а також визначати середню тарифну ставку. Для цього розраховуються: середні тарифні коефіцієнти робіт і робітників, середні розряди робіт і робітників, середні годинні тарифні ставки оплати праці робітників окремих професій.

Найбільш широкого поширення набуває використання загальної тарифної сітки для організації оплати праці всіх працюючих на підприємстві. Як правило, кількість розрядів, при-привласнювати робочим, залишається колишнє (6-8). Максимальна кількість розрядів в сітці і відповідні їм тарифні коефіцієнти можуть бути визначені на конкретному підприємстві довільно і обов'язково закріплені в колективному договорі. Для бюджетних організацій в 1992 р. введена Єдина тарифна сітка (ЕТС).

Основними принципами побудови механізму організації заробітної плати на основі ЕТС є наступні:

ЕТС - шкала тарифікації та порозрядної оплати для робітників і службовців, яка охоплює всі групи працівників установ, організацій і підприємств, що знаходяться на бюджетному фінансуванні;

всі професії і посади працівників в ЕТС згруповані за ознакою спільності виконуваних робіт (функцій). Робочі при цьому представлені у всій бюджетній сфері однією групою, а службовці розподілені на дві групи: до першої належать загальногалузеві посади службовців, які розподілені на три підгрупи - технічні виконавці, фахівці, керівники; до другої відносяться тільки посади фахівців і керівників, специфічні для тієї чи іншої галузі бюджетної сфери;

розряди оплати ЕТС відображають складність виконуваних робіт (функцій), але не враховують умов праці, значимості тих чи інших професій;

ставки оплати першого розряду приймаються в ЕТС в розмірі не нижче рівня мінімальної заробітної плати, встановленого в законодавчому порядку;

ЕТС передбачає наростання ставок за розрядами оплати праці в міру зростання його складності.

Розмір тарифної ставки встановлюється, а ставки працівників інших розрядів встановлюються шляхом множення тарифної ставки першого розряду на відповідний тарифний коефіцієнт.

Тарифний коефіцієнт першого розряду завжди дорівнює одиниці. Кількість розрядів і величини відповідних їм тарифних коефіцієнтів визначаються колективним договором, що укладається на підприємстві. Колективний договір розробляється на основі тарифної угоди і не повинен передбачати погіршення положення працівників порівняно з його умовами.

Тарифна ставка - це виражений у грошовій формі абсолютний розмір оплати праці в одиницю робочого часу.

Тарифна ставка є вихідною величиною для встановлення рівня оплати праці робітників незалежно від того, які форми і системи оплати праці застосовуються на підприємстві.

Тарифні ставки диференціюються:

за формами оплати праці: тарифні ставки відрядників на 7-10% вище тарифних ставок почасових;

за окремими професійними групами: вищі тарифні ставки встановлюються при підвищеній інтенсивності праці робітників на конвеєрних та потокових лініях, верстатників або при підвищеній відповідальності праці робітників, зайнятих на технічно складних високопродуктивних машинах і агрегатах.

Тарифна ставка нижчого розряду розраховується виходячи із затвердженого державою і встановленої тривалості робочого часу.

Залежно від обраної одиниці часу тарифні ставки бувають годинні, денні та місячні (оклади). Найбільше поширення мають годинні тарифні ставки, оскільки на їх основі обчислюються різні доплати. Денна та місячна ставки розраховуються шляхом множення годинної ставки на кількість годин у робочій зміні і середньомісячну кількість відпрацьованих годин на місяць.

Тарифно-кваліфікаційні довідники - це нормативні документи, за допомогою яких встановлюється розряд роботи і робітника. У них міститься інформація про те, що повинен знати і вміти робочий кожного розряду кожної спеціальності. Довідники складаються з трьох розділів: «Характеристика робіт», «Повинен знати» і «Приклади

робіт». Обов'язкові для використання в усіх галузях економіки раніше (до введення в дію з 1 січня 1991 р. Закону «Про підприємства і підприємницької діяльності») в даний час тарифно-кваліфікаційні довідники носять рекомендаційний характер і є нормативними лише для підприємства, їх використовує. Кваліфікаційний розряд присвоюється робочому кваліфікаційною комісією (зазвичай цехової або заводський).

ТЕМА №4. Склад, зміст, порядок визначення вихідних даних для розробки кошторисів

ЗБИРАННЯ І ВИВЧЕННЯ ДАНИХ ДЛЯ СКЛАДАННЯ КОШТОРИСІВ

Для визначення кошторисної вартості проєктованих підприємств, будівель і споруд складається кошторисна документація. Склад її дозволяє визначити кошторисну вартість різних видів будівельної продукції: будівельних і монтажних робіт, об'єктів будівництва, будівництва в цілому і при необхідності входять до їх складу пускових комплексів і черг будівництва.

Порядок розробки кошторисної документації встановлено Інструкцією про порядок розроблення, погодження, затвердження і склад проєктної документації на будівництво підприємств, будівель і споруд (СНиП 11-01 -95).

При двустадійному проєктуванні повний склад кошторисної документації розробляється на першій стадії - ТЕО (Проєкт) у вигляді кошторисних розрахунків і може бути уточнений на стадії робочої документації шляхом складання локальних і об'єктних кошторисів, якщо це передбачено договором на проєктні роботи. На стадії робочого проєкту складаються локальні і об'єктні кошториси і зведений кошторисний розрахунок вартості будівництва.

Локальні кошториси (кошторисні розрахунки) є первинними кошторисними документами і складаються на окремі види робіт та витрат по будівлях і спорудах або по загальномайданчикових роботах.

Об'єктні кошториси (кошторисні розрахунки) визначають кошторисну вартість будівництва об'єкту шляхом об'єднання в своєму складі даних з локальних кошторисів (кошторисних розрахунків).

Кошторисні розрахунки на окремі види витрат складаються, як правило, для визначення інших витрат, супутніх будівництву і не враховані кошторисними нормативами (компенсації в зв'язку з вилученням земель під забудову, премії за введення в дію об'єкту в строк і достроково та ін.)

Зведені кошторисні розрахунки вартості будівництва підприємств, будівель і споруд (або їх черг) складаються на основі об'єктних кошторисів (кошторисних розрахунків) і кошторисних розрахунків на окремі види витрат.

Зведення витрат складається в тому випадку, коли до складу будови входять об'єкти виробничого, житлово-цивільного та іншого призначення, вартість яких визначається самостійними зведеними кошторисними розрахунками.

Якщо проєктом передбачається введення підприємства (установи) пусковими комплексами, то в складі кошторисної документації розробляються відомості кошторисної вартості будівництва об'єктів, що входять до пускових комплексів.

У тих випадках, коли при будівництві підприємства, будівлі і споруди передбачається здійснювати природоохоронні заходи, складається відомість кошторисної вартості об'єктів і робіт з охорони навколишнього природного середовища.

Склад кошторисної документації, порядок її розробки та рекомендовані типові форми наведені в МДС 81-1.99.

Склад і форми кошторисної документації

Зведений кошторисний розрахунок вартості будівництва Зведення витрат- Ф.1 Ф.2

Об'єктний кошторисний розрахунок (кошторис)- Ф.3

Локальний кошторисний розрахунок (кошторис) на будівельні роботи, на обладнання та його монтаж Локальна ресурсна відомість- Ф.4 Ф.5

Відомість кошторисної вартості об'єктів, що входять до пускового комплексу- Ф.6

Протокол узгодження (відомість) договірної ціни на будівельну продукцію- Ф.7

Відомість кошторисної вартості об'єктів і робіт з охорони навколишнього природного середовища- Ф.8

Калькуляція кошторисних цін на матеріали, вироби і конструкції-Ф. 9

Калькуляція транспортних витрат -Ф.10

Послідовність розробки кошторисної документації на будівництво показана на рис. 3.2.

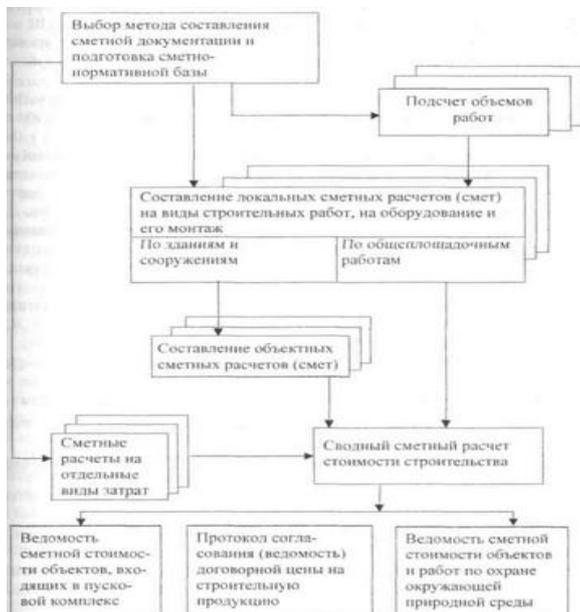

Рис. 3.2. Порядок розробки кошторисної документації на будівництво

При складанні кошторисів (кошторисних розрахунків) можуть використовуватися такі методи:

ресурсний - калькулювання в поточних (прогнозних) цінах і тарифах статей витрат по видах ресурсів;

ресурсно-індексний - поєднання ресурсного методу з індексами на ресурси;

базисно-індексний - використання системи поточних і прогнозних індексів по відношенню до кошторисної вартості, визначеної в базисному рівні цін за одиничними розцінками;

базисно-компенсаційний поєднання базисного методу розрахунку з визначенням компенсацій додаткових витрат підрядника;

на основі бази даних по аналогам - використання вартісних даних по будівлях і спорудах, аналогічним проектуванню.

Локальні кошторисні розрахунки (кошториси) складають на такі види робіт:

а) по будівлях і спорудах - будівельні роботи, спеціальні будівельні роботи, внутрішні санітарно-технічні роботи, внутрішнє електроосвітлення, електросилові установки, монтаж і придбання технологічного та інших видів обладнання, контрольно-вимірювальних приладів (КВП) і автоматики, слабкострумових пристроїв (зв'язок, сигналізація тощо), придбання пристосувань, меблів, інвентарю та ін;

б) по загальномайданчикових роботах - вертикальне планування, улаштування інженерних мереж, шляхів і доріг, благоустрій території, малі архітектурні форми та ін

У локальних кошторисних розрахунках (кошторисах) проводиться угруповання даних в розділи по окремих конструктивних елементах будівлі (споруди), видами робіт і пристроїв. По будівлях і спорудах зазвичай виділяються підземна і надземна частини. Рекомендується наступний склад розділів в локальних кошторисах:

на будівельні роботи - земляні роботи; фундаменти і стіни підземної частини;

стіни; каркас; перекриття; перегородки; підлоги і підстави; покриття та покрівлі; заповнення каркасів; сходи і майданчики; оздоблювальні роботи; різні роботи (ганку, вимощення та інші) і т. п.;

на спеціальні будівельні роботи фундаменти під обладнання; спеціальні основи; канали і приямки; обмуровка; футерування та ізоляція; хімічні захисні покриття та м. п.;

на внутрішні санітарно-технічні роботи водопровід, каналізація, опалення, вентиляція та кондиціонування повітря тощо;

на обладнання та його монтаж технологічне обладнання; технологічні трубопроводи, технологічні металоконструкції і т. п.

Найбільш поширеним є базисно-індексний метод складання локальних кошторисних розрахунків (кошторисів). Він являє собою традиційний нормативно-Калькуляційний метод визначення кошторисної вартості на основі одиничних розцінок. Для складання кошторисів використовуються територіальні збірники одиничних розцінок. Кошторисна вартість, що визначається в базисних цінах, переводиться в поточний рівень цін шляхом використання поточних індексів цін.

ПРОЕКТ ОРГАНІЗАЦІЇ БУДІВНИЦТВА, ЙОГО ЗНАЧЕННЯ ПРИ ВИЗНАЧЕННІ ОБСЯГІВ РОБІТ ТА ПРАВИЛА ВИЗНАЧЕННЯ ОБСЯГІВ РОБІТ

Організація будівництва - об'ємний і складний технологічний процес, що регулює всі питання будівельного виробництва. Проект організації будівництва - один з найважливіших проектів робочої будівельної документації.

Проект організації будівництва (ПОБ) включається в комплекс проектно-технологічної документації відповідно до вимог СНіП 12-01-2004 (замість СНіП 3.01. 01-85). Проект організації будівництва є обов'язковим документом і розробляється генеральним проектувальником або ж проектною організацією на його замовлення.

Проект організації будівництва вирішує питання раціональної організації будівництва всіх об'єктів, що знаходяться на будівельному майданчику. На основі ПОБ складаються ПВР - проекти виробничих робіт. ПВР висвітлюють питання раціональної організації будівництва для кожного конкретного будівельного об'єкта на майданчику.

Проект організації будівництва є базовим документом для визначення тривалості будівництва, для визначення обсягів будівельно-монтажних робіт (БМР) відповідно до періодів будівництва, для розподілу матеріальних і технічних засобів.

Проект організації будівництва розробляється на основі техніко-економічного обґрунтування (ТЕО) будівництва, завдання на проектування об'єкта, принципів технологічних схем будівельних об'єктів і т.д.

Проект організації будівництва - його склад і зміст - може змінюватися, залежно від складності об'єктів будівництва, специфіки цих об'єктів, необхідності в додаткових допоміжних спорудженнях і установках, а також залежно від особливостей необхідних будівельно-монтажних робіт і умов забезпечення будівельного майданчика техніко-матеріальними засобами.

Без затвердженого проекту організації будівництва забороняється проведення будівельно-монтажних робіт. Відхилення від ПОБ повинні бути погоджені з підрядною проектною організацією, що розробила й затвердила ПОБ.

ПОБ включає календарний план будівництва, генеральний будівельний план, організаційно-технологічні схеми, відомості обсягів БМР. Розраховуються графіки потреби будівництва в техніці та устаткуванні, матеріальному забезпеченні, кадровому забезпеченні. Складається також пояснювальна записка до проекту організації виробництва, у якій містяться необхідні дані для обґрунтування методів організації будівельного виробництва, для розробки організаційно-технологічних рішень проекту й т.д.

Кошторисна вартість робіт, як було показано вище, визначається на основі норм витрати ресурсів і цін, які в сукупності утворюють одиничні розцінки, та обсягів робіт. При цьому правильне визначення обсягів робіт має першорядне значення, оскільки відомість підрахунку обсягів робіт є вихідним документом в кошторисній справі, від якої

безпосередньо залежить також кількість необхідних ресурсів в локальній ресурсній відомості. Не випадково в Технічній частині будь-якого кошторисного збірника (ГЕСН, ФЕР, ТЕР та ін) наводяться «Правила обчислення обсягів робіт».

При виконанні підрахунку обсягів робіт та складанні кошторисів інженер-кошторисник в обов'язковому порядку повинен попередньо ознайомитися зі змістом Технічної частині використовуваних збірників, де наводяться досить цінні, часом обов'язкові вказівки, правила і коефіцієнти до кошторисних норм і розцінок. В проектних організаціях обсяги робіт по будівлі в цілому підраховують, як правило, проектувальники, звичайно - техніки. Для більшої точності рекомендується, щоб підрахунки перевірялися кваліфікованими кошторисними працівниками.

При складанні відомості обсягів робіт необхідно дотримуватися наступної послідовності;

ознайомлення з проектними матеріалами та розміщення їх у порядку, найбільш зручному для користувача;

розробка та заготівля табличних форм, таблиць і підрахунків на типові вироби, конструктивні елементи і частини будівлі;

Про підрахунок обсягів по конструктивних елементах і видах робіт, що не охопленим при підрахунку за специфікаціями.

У ході перевірки (експертизи) проектно-Кошторис документації виявляється чимало зауважень, в тому числі і щодо правильності підрахунку обсягів робіт. Це дуже важлива робота. Вона проводиться починаючи з офіційної експертизи до розгляду проектів та кошторисів на підрядної організації, в тому числі на будівельних ділянках виробниками робіт спільно з бригадами. При цьому знаходиться (автори знають з досвіду своєї виробничої роботи) чимало ефективних раціональних і зате різних пропозицій. Особливо корисною вважається робота з перевірки кошторисів в кошторисній підрозділі підрядника, яку слід розглядати як важливе джерело надходження додаткових доходів у будівельну організацію. Для виконання такої роботи, природно, потрібен відповідний рівень знань і грамотності в кошторисній справі, не нижче ніж у проектній організації.

Треба сказати, що відомість підрахунку обсягів робіт проходить окремо і не входить до складу кошторисної документації. Це документ проектної організації, але може бути виданий у тимчасове користування на вимогу замовника, підрядника та органів експертизи проектно-кошторисної документації.

На практиці кошториснику часто доводиться самому складати відомість підрахунку обсягів робіт і вирішувати питання про порядок і послідовності складання відомості. При цьому слід дотримуватися таких елементарних правил ведення підрахунків обсягів робіт:

записувати назви, номери н шифри креслень, деталей, альбомів і інших документів, використаних при підрахунках;

підрахунки по роботах без креслень (земляні та ін) повинні підтверджуватися ескізами (кресленнями від руки);

формули мають бути короткими для підрахунку обсягів робіт по окремих приміщеннях, поверхах, секціях, ділянках, осях, а не по будівлі в цілому;

при підрахунках належить використовувати проектні дані, в першу чергу специфікації на залізобетонні, металеві та інші вироби;

корисно мати при собі допоміжні, заздалегідь зроблені заготовки (таблиці з поясненнями, формулами).

При підрахунку обсягів робіт слід користуватися і іншими проектними показниками, обчисленими архітекторами і конструкторами.

ТЕМА №5. кошторисні ціни на ресурси, які використовуються у будівництві

Правила визначення кошторисних цін на матеріали, вироби і конструкції, а також на перевезення вантажів для будівництва

Кошторисні ціни на матеріали, вироби і конструкції (далі іменуються «матеріали») включають в себе наступні елементи вартості:

вільні оптові або регульовані ціни на продукцію виробничо-технічного призначення з урахуванням вартості тари та упаковки, а також націнок (надбавок) і комісійних винагород, сплачених постачальниками (у тому числі посередницькими) організаціями, оплати послуг товарних бірж (включаючи брокерські послуги) і митних зборів і зборів;

вартість транспортування і вантажно-розвантажувальних робіт; заготівельно-складські витрати, включаючи витрати на комплектацію матеріалів.

Як приоб'єктного складу при визначенні кошторисної вартості будівництва приймається передбачена проектом організації будівництва:

для матеріалів відкритого зберігання — майданчик, використовується для їхнього розміщення на території будівництва об'єкта (будівлі, споруди);

для інших матеріалів - склад (місце складування) їх для відповідного об'єкта (будівлі, споруди).

Вартість доставки матеріалів від приоб'єктного складу до робочої зони враховується в складі елементних кошторисних норм і розцінок на будівельно-монтажні роботи, а також у складі ресурсних кошторисних нормативів.

Кошторисні ціни на матеріали призначені для їх застосування при визначенні кошторисної вартості будівельно-монтажних робіт, у тому числі з використанням елементних і укрупнених кошторисних нормативів, до складу яких вони можуть бути включені.

Ці ціни можуть застосовуватися:

у базисному рівні - з використанням федерального «Збірника кошторисних цін на матеріали, вироби і конструкції» або відповідного регіонального збірника (каталогу) кошторисних цін, а також системи індексів для переходу до поточного рівня цін;

в поточному рівні - з використанням регіональних збірок (каталогів) кошторисних цін, що складаються (уточнюються) на підставі одержуваної поточної інформації від постачальників і одержувачів матеріалів, а також інформації про зміну цін на перевезення вантажів і на інші складові кошторисних цін на матеріали.

На матеріали можуть розроблятися для:

неспеціалізованого будівництва-кошторисні ціни загальногалузевого призначення, що встановлюються за принципом зональних кошторисних цін. як правило, окремо для умов промислово-цивільного будівництва і будівництва в сільській місцевості;

спеціалізованого будівництва (у тому числі лінійного) - відомчі кошторисні ціни;

окремих великих будівництв, по яких умови постачання матеріалів не враховані відповідно в кошторисних цінах загальногалузевого призначення і відомчих кошторисних цінах, - будівельних кошторисні ціни.

Для районів Крайньої Півночі і окремих місцевостей, прирівняних до них, при розробці кошторисних цін на матеріали враховуються специфіка здійснення будівництва та формування схем перевезення матеріалів для будівництв, розташованих у цих районах.

Розробка кошторисних цін на матеріали здійснюється згідно з методичними рекомендаціями Мінбуду

Вільні оптові або регульовані (відпускні) ціни на продукцію виробничо-технічного призначення як вітчизняного, так і зарубіжного виробництва, що враховуються в кошторисних цінах на матеріали, приймаються відповідно до положень, що встановлюються Мінекономікою.

У кошторисних цінах на матеріали передбачається вартість тари, упаковки та реквізиту в розмірах, що враховують багаторазове використання тари при перевезенні матеріалів, а також контейнерів, піддонів і пакетів при транспортуванні цегли та інших матеріалів.

Кошторисні ціни на тару, упаковку і реквізит повинні також враховувати витрати, пов'язані з ремонтом, зворотної доставкою тари (контейнерів, піддонів та ін)

постачальникам і її зносом, а при реалізації тари. упаковки і реквізиту одержувачем продукції - їх поворотну вартість.

Вартість тари, упаковки та реквізиту визначається за кошторисними цінами, що приводиться в Збірнику кошторисних цін на перевезення вантажів для будівництва. У випадку, коли на окремі види (різновиди) матеріалів відсутня затверджена в установленому порядку кошторисна ціна на тару, упаковку і реквізит, величина зазначених витрат приймається за аналогічними матеріалами, і лише у разі, коли така можливість відсутня, - за плановими калькуляціями.

Витрати з доставки матеріалів визначаються з урахуванням маси брутто. Коефіцієнти переходу від маси нетто до маси брутто приймаються за даними, наведеними а «Збірнику кошторисних цін на перевезення вантажів для будівництва».

Націнки (надбавки) постачальницьких (посередницьких) організацій враховуються у складі кошторисних цін на матеріали в порядку, що встановлюється Мінбудом .

Кошторисна вартість транспортування матеріалів визначається за кошторисними цінами на відповідні види перевезень на підставі Збірника кошторисних цін на перевезення вантажів для будівництва, який розробляється в порядку, що встановлюється Мінбудом , При цьому у складі кошторисних цін враховуються діючі тарифи на відповідні перевезення вантажів, розміри яких встановлюються у відповідності до положень, які приймаються Мінекономікою .

Кошторисні ціни на залізничні перевезення вантажів для будівництва визначаються відповідно до Тарифної керівництвом адміністрації залізничного транспорту України, і в них враховуються перевезення матеріалів вантажною швидкістю по шляхах загального користування. Вагові норми завантаження рухомого складу визначаються на підставі Технічних умов навантаження і кріплення вантажів, що затверджуються адміністрацією залізничного транспорту України, а на вантажі, не передбачені в цьому документі, - за схемами навантаження і кріплення вантажів, погодженим з управліннями (відділеннями) залізниць.

Кошторисні ціни на перевезення вантажів річковим транспортом визначаються на підставі тарифів на перевезення вантажів і буксирування плотів річковим транспортом.

Вартість перевезення матеріалів, здійснюваної флотом, які належать будівельним організаціям, враховується в кошторисних цінах на матеріали за плановими калькуляціями.

Кошторисні ціни на вантажно-розвантажувальні роботи під час перевезення матеріалів для будівництва по залізницях, автомобільним та річковим транспортом розробляються виходячи з прийнятих способів виконання цих робіт, що враховують застосування сучасних машин і прогресивної технології. Кошторисні ціни на вантажно-розвантажувальні роботи повинні враховувати нормативний розмір витрат, включаючи підносом, сортування і штабелювання матеріалів та інші витрати. Вони встановлюються по основних групах матеріалів окремо для залізничних, автомобільних та річкових перевезень.

Кошторисні ціни на вантажно-розвантажувальні роботи при залізничних і автомобільних перевезеннях встановлюються для будівництв, розташованих у районах з коефіцієнтом до заробітної плати, рівним 1. Для інших районів застосовуються коефіцієнти, встановлені чинним законодавством.

Вартість вантажно-розвантажувальних робіт визначається за кошторисними цінами, що приводиться в «Збірнику кошторисних цін на перевезення вантажів для будівництва».

У складі кошторисної ціни на матеріали враховуються заготівельно-складські витрати і націнки постачальницьких організацій.

КАЛЬКУЛЯЦІЇ ТРАНСПОРТНИХ ВИТРАТ ТА КОШТОРИСНОЇ ВАРТОСТІ БУДІВЕЛЬНИХ МАТЕРІАЛІВ

В будівництві використовуються показники кошторисної, планової (розрахованої будівельним підприємством з урахуванням конкретних умов) і фактичної (реально сформованої на будівельному майданчику) собівартості будівельно-монтажних робіт.

До виконання будівельних робіт складається проект, який крім технічної документації містить економічну частину - кошторис, який є розрахунком собівартості будівництва об'єкту на основі встановлених норм.

Кошторисна вартість - це сума кошторисної собівартості та кошторисного прибутку (планових накопичень). Таким чином, собівартість замовлення (проекту) оцінюється ще до початку робіт.

Вона є базою для розрахунку планової собівартості і дозволяє будівельному підприємству прогнозувати рівень своїх майбутніх витрат, а замовнику оцінити межі (максимальну вартість об'єкту), в яких може здійснюватися торг при укладанні договору з будівельним підприємством.

Планова собівартість будівельно-монтажних робіт є прогнозою величиною витрат конкретного будівельного підприємства на виконання певного комплексу будівельно-монтажних робіт. Інакше кажучи, планова собівартість визначає величину витрат на виконання робіт в установлені договором строки будівництва при раціональному та ефективному використанні реально існуючих в розпорядженні будівельного підприємства будівельних машин, механізмів та інших технічних, матеріальних, фінансових та трудових ресурсів, дотриманні правил технічної експлуатації основних засобів та забезпечення безпечних умов праці.

При відсутності калькулювання планової собівартості будівельних об'єктів обчислюється планова собівартість будівельно-монтажних робіт в цілому по будівельному підприємству. З цією метою визначається рівень рентабельності (у відсотках) будівельно-монтажних робіт: відношення планового прибутку до кошторисної вартості запланованого до виконання обсягу робіт з об'єктів, що підлягають здачі в плановому періоді. Різниця між плановим рівнем рентабельності і відсотком планових накопичень приймається за плановий рівень зниження кошторисної собівартості. Цей відсоток зниження собівартості поширюється на весь обсяг будівельно-монтажних робіт.

Для забезпеченні запланованого рівня зниження кошторисної собівартості розробляються організаційно-технічні заходи, іншими словами, встановлюються можливості зниження витрат виробництва за рахунок зміни планового обсягу і структури будівельно-монтажних робіт, росту продуктивності праці, більш економного використання матеріалів, зменшення транспортних і заготівельно-складських витрат, поліпшення використання машинного парку, підвищення змінності роботи, скорочення простоїв. Таким чином, визначається рівень зниження кошторисної собівартості по окремих статтях витрат, передбачених кошторисом. Але оскільки частина витрат будівельного підприємства відшкодовується забудовником понад договірної кошторисної вартості, то для дотримання співставленості з фактичними витратами планова собівартість повинна включати суми компенсацій і пільг.

Планова собівартість фактично виконаного обсягу будівельно-монтажних робіт розраховується також шляхом коригування кошторисної собівартості робіт, виконаних власними силами, за тим же плановим відсотком зниження кошторисної собівартості та з додаванням фактично відшкодованих сум компенсацій. Аналогічно доводяться до планового розміру кошторисні суми кожної статті витрат, але тільки по будівельному підприємству в цілому. При цьому зберігаються усередненість і умовність запланованих витрат.

Порядок і методи планування собівартості кожне будівельне підприємство може встановлювати самостійно, виходячи з умов своєї діяльності. При цьому планова собівартість робіт може розраховуватися як за окремими об'єктами, так і за підрядними договорами і на виробничу програму в цілому.

Фактична собівартість будівельних робіт — це сума витрат, здійснених конкретним будівельним підприємством в ході виконання заданого комплексу робіт в

умовах виробництва, що склалися. Вона включає як продуктивні, так і непродуктивні витрати, у тому числі штрафи, пені, неустойки тощо.

Мета обліку фактичної собівартості будівельних робіт - своєчасне, повне і достовірне відображення фактичних витрат, пов'язаних з виробництвом і здачею робіт замовнику за видами і об'єктами будівництва, виявлення відхилень від очікуваних значень, а також контроль за використанням матеріальних, трудових і фінансових ресурсів. Крім того, дані обліку собівартості будівельних робіт використовуються в процесі аналізу для виявлення внутрішньовиробничих резервів, а також при визначенні фактичних фінансових результатів діяльності будівельних підприємств та їх підрозділів.

Ціна будівельної продукції, як правило, розраховується на підставі кошторисної вартості, приблизна структура якої розглянута вище. Тому, якщо фактичні витрати будуть менші, ніж кошторисна вартість, то це означає, що підприємство отримає прибуток понад планових накопичень. Якщо ж підприємство допустить перевитрати, то прибуток буде менше кошторисної величини, і навіть можливе виникнення збитків. Це і пояснює необхідність застосування елементів нормативного обліку, який дає можливість контролювати всі відхилення від кошторисних та планових норм. Так, матеріали на кожен вид робіт відпускаються у відповідності з нормами, кожен випадок відхилень фіксується, а його причини викладаються в додатку до матеріального звіту. Розмір заробітної плати, накладних витрат тощо також визначаються на основі кошторисних (планових) показників.

У відповідності до видів собівартості в будівництві розрізняють три види калькуляції.

Кошторисна калькуляція - це обчислення кошторисної собівартості 1 кубі м будинку (собівартість об'єкта в цілому або окремих видів робіт, конструкцій будівлі) за кошторисними розцінками (нормами), тобто за усередненими розцінками на витрачання матеріальних ресурсів і оплату витрат праці робітників з врахуванням накладних витрат і лімітованих витрат на 1 куб. м будівлі.

Планова калькуляція - це обчислення планової собівартості 1 куб. м будівлі (або планової собівартості всіх робіт на об'єкті), як різниці між кошторисною собівартістю об'єкту і розміром витрат по заходах, що підвищують організаційно-технічний рівень будівельного виробництва по зведенню конкретного об'єкта в розрахунок на 1 куб. м будівлі. Планова собівартість будівельних робіт в цілому по будівельному підприємству (кошторис витрат на виробництво) визначається підсумовуванням планової собівартості робіт за об'єктами.

Фактична калькуляція - це визначення фактичної собівартості 1 куб. м будівлі, всіх будівельних робіт на об'єкті на основі фактично здійснених витрат на виробництво 1 куб. м будівельної продукції, включаючи і незаплановані непродуктивні витрати.

Для підприємства, що виконує капітальні роботи складається виробнича калькуляція, що визначає собівартість об'єкта та включає витрати будівельного підприємства.

Виробнича калькуляція має на меті виявити як повну собівартість будівельних або монтажних робіт за окремими об'єктами, так і собівартість робіт за визначений період, а для підсобних та допоміжних виробництв - собівартість одиниці продукції та всього обсягу окремих видів продукції або послуг.

За часом складання калькуляції бувають планові (кошторисні) та звітні) Планові калькуляції передують виробничому процесу. Вони складаються шляхом визначення витрат, що передбачаються на виробництво виходячи з норм витрат праці, витрачання матеріалів, використання будівельних машин. на будівельних підприємствах планові калькуляції складаються лише на продукцію допоміжних виробництв та на послуги транспорту. Будівельно-монтажні роботи виконуються за кошторисами.

Звітні калькуляції складаються по завершенні будівництва об'єкту або випуску продукції, послуг за визначений період.

В обліку витрат в будівництві важливу роль відіграє вибраний підприємством метод обліку витрат. Метод обліку витрат залежить від організації будівельного виробництва, технологічних особливостей в будівництві, виду робіт, що виконуються, а головне - від визначення фактичної собівартості будівельно-монтажних робіт.

У будівництві застосовуються нормативний метод, метод за замовленнями, попередільний метод.

Найбільш поширеним методом обліку витрат і калькулювання собівартості продукції будівельного виробництва є позаомовний метод, при якому об'єктом обліку і калькулювання є замовлення (об'єкт будівництва, вид робіт тощо).

Сутність цього методу полягає в наступному. При наявності проектно-кошторисної документації і плану фінансування будівництва підрядне підприємство видає наказ про початок робіт і включення об'єкта до плану. Плановий відділ на кожний такий об'єкт виписує замовлення, якому присвоюється черговий з початку року номер (код, шифр), який надалі обов'язково вносять у всі документи при оформленні.

На підставі цього в бухгалтерії здійснюється облік витрат, при цьому він ведеться на кожне замовлення. Прямі витрати обліковуються за кожним об'єктом окремо, а накладні розподіляються між об'єктами.

По закінченні місяця фактичні витрати співставляються з плановими і таким чином виявляється економія або перевитрати. Калькуляція собівартості будівельно-монтажних робіт складається тільки після завершення робіт і здачі об'єкта замовнику.

Недоліки-цього методу полягають в тому, що відхилення фактичної собівартості від планової виявляються тільки по закінченні звітнього періоду, а не в момент їх утворення, тому цей метод мало сприяє оперативному керівництву економічними показниками. Крім того, планова собівартість є усередненим показником. Отже, виявлені відхилення не дають достовірного уявлення про раціональне витрачання матеріальних, трудових і фінансових ресурсів.

Проте, наблизити цей метод калькулювання до оперативного керівництва виробничими витратами можна шляхом складання сигнальних документів про відхилення витрачання ресурсів від діючих виробничих норм. Шляхом періодичного узагальнення таких відхилень певною мірою можна одержати оперативні дані про суму відхилень, причини, місця утворення, винуватців тощо.

Попередільний (фазовий) метод застосовується у виробництвах із масовою продукцією, де оброблюваний матеріал послідовно проходить самостійні виробничі фази, стадії, переходи, що узагальнено називають переділами. У результаті після кожного переділу виробляють напівфабрикат або готову продукцію.

Облік витрат на виробництво організують усередині цехів або виробництв з наступним поділом по переділах. Облік прямих витрат і витрат на утримання й експлуатацію обладнання ведеться за переділами, а в середині кожного переділу розподіляється за видами продукції пропорційно прямим витратам і, відповідно, кількості відпрацьованих машино-годин.

В підрядних підприємствах цей метод застосовується для обліку і калькуляції собівартості продукції допоміжного виробництва. Наприклад, у виробничому циклі виготовлення червоної цегли можна виділити такі переділи:

- заготівля глини;
- формування цегли-сирцю;
- обпалювання;
- вихід готової продукції.

Обліковуються витрати і калькулюється собівартість окремо по кожному переділу, причому витрати включаються розгорнуто до собівартості другого переділу тощо. Собівартість готової продукції визначається як сума витрат всіх переділів з врахуванням зміни залишків незавершеного виробництва.

Розрізняють безнапівфабрикатний і напівфабрикатний варіанти попередільного методу обліку витрат на виробництво і калькулювання собівартості продукції.

При першому варіанті обмежуються обліком витрат по кожному переділу. У бухгалтерських записах рух напівфабрикатів не відображається, їх рух від одного переділу до іншого бухгалтерія контролює за даними оперативного обліку руху напівфабрикатів у натуральному вираженні, що ведуть в цехах. Відповідно до такого порядку обліку витрат собівартість напівфабрикатів після кожного переділу не визначають, а обчислюють лише собівартість готового продукту.

При другому варіанті рух напівфабрикатів з цеху в цех оформлюють бухгалтерськими записами і калькують собівартість напівфабрикатів після кожного переділу, що дозволяє визначати собівартість напівфабрикатів на різноманітних стадіях їх обробки і тим самим забезпечувати більш дієвий контроль за собівартістю продукції. Іншими словами, калькулювання проводиться за схемою:

- вартість вихідного матеріалу плюс витрати по першій переробці дорівнює собівартості напівфабрикату А;
- собівартість напівфабрикату А плюс витрати по другій переробці дорівнює собівартості напівфабрикату Б;
- собівартість напівфабрикату Б плюс витрати по третій переробці дорівнює собівартості напівфабрикату В;
- собівартість напівфабрикату В плюс витрати по четвертій переробці дорівнює собівартості готового виробу.

Необхідність відокремленого обліку і калькулювання собівартості напівфабрикатів власного виробництва обмежується випадками, коли вони в певній частині призначаються для реалізації на сторону або представляють такі види продукції, які для інших підприємств є готовою продукцією.

При комплексному використанні сировини або напівфабрикатів виготовлену продукцію різноманітних сортів і марок переводять в умовний сорт за допомогою системи коефіцієнтів. При виготовленні одного й того ж виду сировини декількох продуктів виділяють основний продукт. Інші розглядають як побічні (супутні) і оцінюють їх за встановленими цінами. Вартість оціненої побічної продукції вираховують із загальної суми витрат на виробництво, а витрати, що залишилися, відносять на собівартість основного продукту.

При по-передільному методі використовують найважливіші елементи нормативного методу - систематичне виявлення відхилень фактичних витрат від поточних норм (планової собівартості) і облік змін цих норм. В первинній документації і оперативній звітності фактичне витрачання сировини, матеріалів, напівфабрикатів, енергії тощо необхідно порівнювати з нормативним. Використання елементів нормативного методу дозволяє щодня здійснювати контроль за витратами на виробництво, розкривати причини відхилень від норм, виявляти резерви зниження собівартості продукції.

По-передільний метод, як і позамовний, має свої недоліки, яких можна уникнути шляхом застосування нормативного методу обліку. Сутність цього методу полягає в тому, що до початку будівництва по об'єкту складається нормативна калькуляція на витрати по матеріалах, заробітній платі, експлуатації й утриманню будівельних машин і механізмів за типовою номенклатурою статей для калькулювання собівартості. Основою для розрахунків служать: об'єктний кошторис, проект здійснення робіт, виробничі нормативи, норми витрачання матеріалів, калькуляції по праці і заробітній платі, розрахунки потреби в машинах і механізмах, планово-розрахункові ціни на матеріали.

Для розрахунків нормативної калькуляції використовуються: - виробничі нормативи (ДБН IV-16-98 або розроблені самостійно);

- проекти провадження будівельно-монтажних робіт; - кошториси щодо будівельного об'єкту;
- нормативи щодо праці і заробітної плати;
- розрахунки потреби в машинах і будівельних механізмах;
- розрахункові ціни на будівельні матеріали; - інші джерела.

Ті або інші виробничі нормативи застосовуються залежно від того, хто є замовником об'єкта. Тобто якщо замовником є бюджетна структура і оплата здійснюється з коштів бюджету, застосовуються виробничі нормативи ДБН IV-16-98. А якщо замовником є недержавна структура і будівництво ведеться не за рахунок бюджетних коштів, виробничі норми розробляються самим будівельним підприємством і узгоджуються із замовником. І в першому, і в другому випадку нормативна калькуляція за кожним об'єктом або видом робіт затверджується керівником підприємства (будівництва або об'єкта).

Усі випадки відхилень від норм витрат враховуються відповідно до сигнальних документів. До них належать: лімітні картки (форми М-8, М-9, М-28), акти на простій, листки на доплату, наряди на відрядну роботу та інші.

Облік відхилень ведеться з метою забезпечення своєчасної інформації про ті розміри і причини витрат (додаткові витрати), які не передбачені нормами. Такий облік ведеться для своєчасного прийняття необхідних організаційних і технічних заходів.

До додаткових витрат в будівництві належать: виправлення неякісно виконаних будівельно-монтажних робіт, дефекти продукції постачальників, збільшена витрата матеріалів при виконанні будівельно-монтажних робіт в зимовий час, доплата за роботу в неробочі дні, виконання будівельно-монтажних робіт, непередбачених у проектній документації, оплата простоїв, припинення поставки енергії, води, палива тощо.

Цей облік ведеться на основі повідомлень про зміни норм і використовується для уточнення нормативної калькуляції.

Фактична собівартість будівельних робіт (об'єкту) за нормативним методом визначається алгебраїчним додаванням суми витрат за поточними нормами, величини відхилень від норм і величини змін норм:

$$Вф = Вн + В + З,$$

де Вф- витрати фактичні;

Вн - витрати нормативні;

В — величина відхилень від норм;

З - величина змін норм.

У зведеному обліку витрат на виробництво фактичні витрати поділяються на витрати за нормами, витрати за відхиленнями від норм і змінами норм.

Але такий зведений облік можливий тільки по документованих відхиленнях (за зведеними відомостями відхилень). На практиці ж фактичні зведені витрати основного виробництва по закінченні місяця співставляються з кошторисними і нормативними витратами. З цією метою складається порівняльна калькуляція. За цією калькуляцією здійснюється аналіз відхилень за кожною позицією, при цьому особлива увага приділяється недокументованим відхиленням. За даними аналізу розробляються пропозиції щодо запобігання перевитрат надалі або виявляється необхідність уточнення деяких нормативів.

При використанні нормативного методу обліку і калькулювання собівартості будівельно-монтажних робіт з'являється можливість оперативно виявити невикористані внутрішньогосподарські резерви і застосувати їх для оперативного управління виробництвом.

Повна вартість об'єкту для замовника, що включає як оплату підрядних робіт за договірною вартістю, так і власні витрати замовника на організацію та здійснення будівництва (проектно-пошукові роботи, відведення та освоєння території, технічний огляд тощо) є інвентарною вартістю.

ТЕМА №6. Одиничні розцінки та прямі витрати

Ресурсні елементні кошторисні норми порядок їх розробки і використання

Кошторисні нормативи повинні відповідати тільки вимогам, що мають прямий стосунок до визначення вартості будівництва. Вони повинні:

- відповідати основним завданням кошторисного нормування і ціноутворення в будівництві, забезпечуючи достовірне визначення вартості будівництва;
- бути технічно й економічно обгрунтованими, забезпечуючи оптимальні витрати необхідних ресурсів, раціональне використання довкілля;
- враховувати досягнення будівельної техніки і передовий досвід, стимулюючи науково-технічний прогрес у будівництві;
- мати максимальну простоту і зручність у застосуванні, давати можливість широкого використання електронно-обчислювальної техніки та інших засобів автоматизації.

Вихідними даними для розроблення кошторисних нормативів є:

- найбільш раціональні технічні рішення в проектах;
- технологія будівельного виробництва і будівельні машини та механізми, що відповідають останнім досягненням науково-технічного прогресу;
- чинні стандарти на матеріали, вироби і конструкції, а також устаткування.

Дія кошторисних нормативів зберігається протягом періоду між переходами на нові кошторисні норми. Перехід на нові кошторисні норми обумовлюється змінами у сфері організації будівництва, економічної політики держави і супроводжується переробкою всієї системи кошторисних нормативів.

Кошторисною нормою називається сукупність ресурсів (трудовитрат, часу роботи будівельних машин і механізмів, витрат матеріалів, виробів і конструкцій), встановлена на прийнятий вимірник будівельних або монтажних робіт, а також конструкцій, виражена, як правило, у натуральних (фізичних) величинах або у відносній формі (у вигляді коефіцієнтів).

Склад і кількість ресурсів у кошторисних нормах повинні відповідати останнім досягненням в галузі технології й організації будівельного виробництва, сучасному рівню технічного оснащення будівельних і монтажних організацій, відбивати накопичений у будівництві досвід, а також прогресивні проектні рішення, матеріали, вироби і конструкції.

Головна функція кошторисних норм - визначення нормативної кількості ресурсів, необхідних для виконання від повідного виду робіт, як основи для наступного переходу до вартісних показників.

У кошторисних нормах враховано повний комплекс операцій, необхідних для виконання визначеного виду робіт в усереднених умовах.

Кошторисні норми призначені для:

- визначення складу і кількості ресурсів при здійсненні будівництва;
- визначення прямих витрат у вартості будівництва;
- розрахунків за обсяги виконаних робіт;
- розроблення укрупнених ресурсних показників по конструктивних елементах і видах робіт на функціональну одиницю виміру.

Кошторисні нормативи можуть також використовуватися при розробленні поточних одиничних розцінок, визначенні тривалості робіт, складанні технологічної документації (ПОБ, ПВР тощо), встановленні норм списання матеріалів.

У необхідних випадках кошторисні нормативи можуть бути використані для економічної оцінки і порівняння окремих проектних рішень, а також для аналізу структурних змін капітальних вкладень.

Кошторисними нормами передбачено виконання робіт у звичайних умовах, не ускладнених зовнішніми факторами. При виконанні робіт в умовах, що їх ускладнюють, наприклад, загазованість, розташування поблизу діючого устаткування, обмежені умови складування матеріалів тощо - до кошторисних норм застосовуються коефіцієнти, наведені в загальних положеннях відповідних нормативів.

Види та призначення кошторисних нормативів

Кошторисні нормативи – це узагальнена назва комплексу кошторисних норм, що об'єднуються в окремі збірники. Разом з Правилами і положеннями, що містять у собі необхідні вимоги, вони служать для визначення вартості будівництва.

В залежності від того, ким затверджуються, кошторисні нормативи поділяються на такі види:

- а) загальнодержавні будівельні кошторисні нормативи;
- б) відомчі кошторисні нормативи;
- в) кошторисні нормативи для окремих великих будов;
- г) індивідуальні кошторисні норми.

Перші з них (загальнодержавні будівельні кошторисні нормативи) затверджуються Держбудом України. Вони обов'язкові для застосування всіма організаціями незалежно від їх відомчої підпорядкованості і форм власності при визначенні вартості будов, будівництво яких здійснюється із залученням бюджетних коштів або коштів підприємств, установ і організацій державної власності.

Відомчі кошторисні нормативи розробляються в тих випадках, коли за прийнятою організацією і технологією робіт витрати усіх видів ресурсів значно відрізняються від загальнодержавних. Вони не повинні суперечити загальнодержавним або дублювати їх.

Кошторисні нормативи для окремих великих будов затверджуються забудовником за погодженням із Держбудом.

До **індивідуальних кошторисних норм** належать елементні кошторисні норми, які розробляються у складі інвесторської кошторисної документації на окремі конструкції і роботи за відсутності відповідних норм у чинних збірниках ресурсних елементних кошторисних норм. Ці норми затверджуються у складі проекту і складаються на підставі актів (між замовником і проектувальником), які враховують усі чинники, що ускладнюють виконання БМР при реконструкції, розширенні та технічному переоснащенні підприємств, будівель і споруд і використовуються тільки для будов за даним проектом.

За ступенем укрупнення нормативи поділяються на елементні та укрупнені.

До елементних кошторисних нормативів належать:

ресурсні елементні кошторисні норми на будівельні роботи (РЕКН) (ДБН Д.2.2–99);

ресурсні елементні кошторисні норми на монтаж устаткування (РЕКНМУ) (ДБН Д.2.3–99);

ресурсні елементні кошторисні норми на ремонтно-будівельні роботи (РЕКНр) (ДБН Д.2.4–2000);

ресурсні елементні кошторисні норми на ремонтно-відновлювальні роботи (РЕКНР) (ДБН Д.2.5–2000);

ресурсні елементні кошторисні норми на пусканалагоджувальні роботи (РЕКНпн) (ДБН Д.2.6–2000);

ресурсні кошторисні норми експлуатації будівельних машин і механізмів (РКНЕМ) (ДБН Д.2.7–2000).

До укрупнених нормативів належать укрупнені ресурсні кошторисні норми (УРКН):

на будівельні споруди у цілому;

на частини будівель і споруд, конструкції та види робіт.

Кошторисною нормою називається сукупність усіх видів ресурсів (трудовитрат, часу роботи будівельних машин і механізмів, витрат матеріалів, виробів і конструкцій), установлена на прийнятій вимірничій будівельних або монтажних робіт, а також конструкцій, виражена, як правило, у натуральних (фізичних) величинах або у відносній формі (у вигляді коефіцієнта).

Головне призначення кошторисних норм – визначення нормативної кількості ресурсів, необхідних для виконання відповідного виду робіт (як основи для наступного переходу до вартісних показників).

Кошторисні нормативи можуть також використовуватися при розробці укрупнених ресурсних показників поточних одиничних розцінок, визначенні тривалості робіт, складанні технологічної документації (ПОБ, ПВР тощо), встановленні норм списання матеріалів. Також можуть використовуватися для розрахунків за виконані роботи, для економічної оцінки і порівняння окремих проектних рішень. У кошторисних нормах враховано повний комплекс операцій, необхідних для виконання визначеного виду робіт в усереднених умовах. Кошторисними нормами передбачено виконання робіт у звичайних умовах (плюсова температура довкілля та помірний вітер – до 10 м/сек), не ускладнених зовнішніми факторами (загазованість, діюче устаткування тощо). Для врахування ускладнюючих умов виконання робіт до норм застосовуються коефіцієнти, які наведені у загальних положеннях до відповідних нормативів.

Кошторисні норми не поширюються на окремі роботи під час будівництва унікальних будівель і споруд, а також при проведенні робіт із застосуванням імпоротної будівельної техніки, яка не має аналогів вітчизняного виробництва. У таких випадках розробляються індивідуальні елементні кошторисні норми.

РЕКН розроблені у складі 47 збірників. Кожний збірник РЕКН має свою назву по окремим видам будівельно-монтажних робіт, містить технічну частину і таблиці норм із показниками витрат ресурсів. Технічні частини до збірників містять вказівки щодо порядку застосування норм, а також правила обчислення обсягів робіт і коефіцієнти до норм, які поширюють умови застосування норм.

Таблиці збірників РЕКН об'єднано в групи. Опис складу робіт та одиницю виміру наведено для групи у цілому, Номер зашифровано трьома числами через тире: перше число – номер збірника РЕКН; друге число – номер групи, до якої включено норму; третє число – номер норми.

Кожна таблиця норм збірника РЕКН містить такі показники:

витрати праці робітників-будівельників, люд.-год.;

середній розряд робіт, визначений для ланки робітників-будівельників;

витрати праці машиністів, люд.-год.;

час роботи та склад будівельних машин, механізмів, механізованого виробничого знаряддя (інструмента), маш.-год.;

витрати будівельних матеріалів, виробів та конструкцій у фізичних одиницях виміру.

Шифри матеріально-технічних ресурсів, наведених у таблицях норм збірників РЕКН, складено, виходячи із номенклатури збірників кошторисних цін на матеріали, вироби і конструкції та будівельні машини та механізми.

Опис робіт, передбачених нормами, містить короткий перелік складу основних процесів виконання робіт. Дрібні, допоміжні та супровідні операції, як правило, не згадано але нормами враховано.

У РЕКН враховано внутрішньо будівельний транспорт (вивантаження на при об'єктному складі, горизонтальне та вертикальне транспортування матеріалів до місця встановлення) за винятком випадків, застережених у технічних частинах відповідних збірників.

Норми витрат матеріальних ресурсів визначено з урахуванням загальних виробничих норм витрат матеріалів, технологічних карт та іншої технологічної документації, а також мінімальних норм витрат і відходів по матеріалах, які потребують обробки чи припасування при укладанні їх у проектне положення.

Витрати матеріалів, які використовуються неодноразово (опалубка ...) визначено з урахуванням технічно обґрунтованого числа їх обертів.

Витрати ресурсів на роботи з демонтажу окремих конструкцій будівель і споруд, обладнання та зовнішніх мереж за відсутності необхідних норм на демонтаж (розбирання)

можуть визначатися за нормами відповідних збірників РЕКН на будівельні роботи без урахування норм витрат матеріальних ресурсів із застосуванням до норм витрат труда робітників, часу експлуатації будівельних машин і механізмів таких коефіцієнтів:

- при демонтажі збірних залізобетонних, бетонних і дерев'яних конструкцій – 0,8;
- те саме, внутрішнього санітарно-технічного і електротехнічного обладнання – 0,4;
- те саме, зовнішніх мереж водопроводу, каналізації, тепло- і газопостачання – 0,6;
- те саме, металевих конструкцій – 0,7.

Матеріальні ресурси, придатні для використання після демонтажу, за винятком випадків, застережених у технічних частинах, слід визначати у кошторисі із застосуванням показників (% виходу придатних матеріалів), наведених у «Вказівках щодо застосування РЕКН».

ВИЗНАЧЕННЯ ПРЯМИХ ВИТРАТ НА ЗАГАЛЬНОБУДІВЕЛЬНІ, РЕМОНТНО-БУДІВЕЛЬНІ ТА СПЕЦІАЛЬНІ РОБОТИ

Прямі витрати враховують у своєму складі заробітну плату робітників, вартість експлуатації будівельних машин і механізмів та матеріалів, виробів і конструкцій. Вони визначаються в локальних кошторисах по строчно множенням визначеної за ресурсними елементними нормами кількості ресурсів необхідних для виконання обсягів робіт, обчислених за робочими кресленнями, на відповідні поточні ціни цих ресурсів.

Поточні ціни на трудові та матеріально-технічні ресурси в інвесторській кошторисній документації приймаються за вихідними даними замовника або, за його дорученням, з інших джерел (у тому числі за усередненими даними Держбуду).

Кошторисна заробітна плата (основна і додаткова) розраховується окремо для: робітників-будівельників і монтажників; робітників, зайнятих на керуванні та обслуговуванні будівельних машин і механізмів; робітників, зайнятих на керуванні та обслуговуванні автотранспортних засобів при перевезенні ґрунту та будівельного сміття.

Розрахунок заробітної плати виконується множенням нормативно-розрахункових трудовитрат на вартість людино-години, що відповідає середньому нормативному розряду робіт для ланки робітників-будівельників і монтажників та середньому нормативному розряду ланки робітників, зайнятих на керуванні та обслуговуванні будівельних машин і механізмів.

Вартість людино-години згаданих робітників по будовах (об'єктах), будівництво яких здійснюється із залученням бюджетних коштів або коштів підприємств, установ та організацій державної власності, як правило, приймаються в межах, рекомендованим Держбудом України.

При визначенні кошторисної заробітної плати по будівельних та монтажних роботах, які виконуються в підземних умовах (шахтах, рудниках) вартість людино-години робітників слід приймати не по будівництву в звичайних умовах, а як для виконання робіт у підземних умовах шахт з урахуванням тривалості робочого тижня.

Кошторисна вартість експлуатації будівельних машин і механізмів, зайнятих у будівельному виробництві, визначається виходячи з нормативного часу їх роботи, необхідного для виконання встановленого обсягу будівельно-монтажних робіт, та вартості експлуатації будівельних машин і механізмів за одиницю часу їх використання (машино-години) в поточних цінах.

Вартість машино-години в поточних цінах розраховується на підставі трудових і матеріальних ресурсів, наведених в РКНЕМ та поточних цін на них з додаванням амортизаційних відрахувань на повне відновлення будівельних машин і механізмів, вартості матеріальних ресурсів на заміну запасних частин, що швидко спрацьовуються, на ремонти, технічне обслуговування, перебазування, а також податку з власних транспортних та інших самохідних машин і механізмів.

По будовах (об'єктах), будівництво яких здійснюється із залученням бюджетних коштів або коштів підприємств, установ та організацій державної власності як правило, вартість машино-години приймається в межах, рекомендованих Держбудом України.

Час використання робітниками-будівельниками та монтажниками механізованого виробничого знаряддя (пальники газополум'яні, вібратори поверхневі, машини мозаїчно-шліфувальні, машини електрозачищувальні, трамбівки пневматичні тощо) включено до норм трудовитрат робітників-будівельників та монтажників і виокремлено в ресурсних елементних кошторисних нормах задля розрахунку вартості енергоносіїв, мастильних матеріалів та гідравлічної рідини, яка враховується в складі прямих витрат на матеріальні ресурси.

Амортизаційні відрахування, витрати на ремонт та переміщення механізованого виробничого знаряддя враховані у складі загальновиробничих витрат.

Кошторисна вартість будівельних матеріалів, виробів і конструкцій у прямих витратах визначається на підставі нормативної потреби в них, розрахованої виходячи з обсягів робіт, передбачених робочими кресленнями та відповідних поточних цін. Поточні ціни на матеріальні ресурси по будовах (об'єктах), будівництво яких здійснюється із залученням бюджетних коштів або коштів підприємств, установ та організацій державної власності, як правило, приймаються за рівнем, що склався в регіоні за цінами виробника.

ТЕМА №7. ПОРЯДОК ВИЗНАЧЕННЯ І ВИКОРИСТАННЯ НАКЛАДНИХ ВИТРАТ

ЗМІСТ ТА СТРУКТУРА НАКЛАДНИХ ВИТРАТ

Діяльність будь-якого суб'єкта господарювання зустрічається з поняттям «витрати». Саме вони є невід'ємною умовою функціонування підприємства, адже вони є базою для формування цінової політики.

На сьогоднішній день продукція українських виробників має досить низьку конкурентоспроможність, що спричинено великими витратами на її виробництво. Все це вимагає приділяти витратам значну увагу. В таких умовах при управлінні діяльністю важливим є правильно визначити сутність поняття та розуміти економічний зміст категорії витрати, їхнє місце та функціональну роль у багатоаспектній діяльності підприємства. Визначення сутності та економічного змісту витрат повинно спрямовуватись на управлінські цілі.

Відповідно до П(С)БО 16 під витратами розуміють зменшення економічних вигод внаслідок вибуття активів або збільшення зобов'язань, які призводять до зменшення власного капіталу (за винятком зменшення капіталу за рахунок його вилучення або розподілення власниками) [1].

При цьому витрати визнаються витратами певного періоду одночасно з визнанням доходу, для якого вони були здійснені.

Оскільки, ціна продукції складається із сукупних витрат на її виробництво і реалізацію та певної величини прибутку, то відповідно чим нижчі ці витрати, тим вищим буде розмір прибутку та більш ефективною така діяльність. Таким чином, витрати виступають інструментом цінової політики та вимірником ефективності діяльності підприємства, а також їх можна розглядати як інструмент управління прибутком підприємства, оскільки між ними та прибутком існує прямий зв'язок.

Накладні витрати - витрати, витрати, які супроводжують, супутні основному виробництву, пов'язані з ним. Це витрати на утримання та експлуатацію основних засобів, на управління, організацію, обслуговування виробництва, на відрядження, навчання працівників та так звані непродуктивні витрати.

Таким чином, до складу накладних витрат включаються:
виробничі накладні витрати - витрати, що пов'язані з обслуговуванням виробництва;

адміністративні витрати, пов'язані із управлінням та організацією у цілому;

витрати на збут, пов'язані з просуванням товару від продавця до покупця.

Відповідно до П(с)БО 3 і П(с)БО 16 структура загальних витрат майже аналогічна, у т. ч. до непрямих відносяться загальновиробничі, адміністративні витрати, витрати, що пов'язані зі збутом продукції, та інші операційні витрати. До складу виробничих накладних витрат у світовій практиці в особливу групу виділені витрати у вигляді

компенсації обслуговуючому та управлінському персоналу за роботу у понадурочний час і витрати у вигляді втрати часу.

Це, у свою чергу, є однією з ознак накладних витрат. Внаслідок широкого розвитку автоматизації процесів виробництва, прямі витрати на оплату праці виробничих працівників можуть розглядатися у складі накладних витрат. У результаті у світовій практиці управлінського обліку утворилась нова група витрат - витрати на обробку або конверсійні витрати. Виробничі накладні витрати і прямі витрати на оплату праці об'єднують одна характерна особливість: вони приймають участь у процесі доведення сировини і матеріалів до кінцевого продукту [2].

До накладних відносяться всі витрати підприємства, окрім прямої заробітної платні і прямих матеріальних витрат. Вони викликані підготовкою, організацією, обслуговуванням і управлінням.

До складу виробничих накладних витрат входять витрати на зміст і експлуатацію устаткування і цехові витрати на правління і зміст будівель, споруд виробничого призначення і ін. Витрати на зміст і експлуатацію устаткування по відношенню до виробництва є основними, оскільки без машин і устаткування неможливий процес виробництва. Проте вони не можуть бути віднесені до прямих витрат на продукцію, виробничий процес.

У результаті можна зробити висновок, що останнім часом спостерігається тенденція до перегляду існуючих концепції класифікації прямих витрат, яка полягає у тому, що достовірність і точність в обчисленні собівартості продукції забезпечується тим більше, чим ширше використовується принцип максимальної локалізації витрат, тобто прямого віднесення їх на собівартість окремих видів продукції. Тому, чим менше використовуються прийоми непрямого розподілу витрат між окремими видами продукції (так як це неминуче веде до перекручувань у калькулюванні собівартості продукції), тим достовірніше і точніше є обчислення собівартості продукції. При неможливості уникнення непрямих способів розподілу важливо використовувати такі, які допускають мінімальний перерозподіл і забезпечують найбільшу точність у калькулюванні собівартості виробів.

ВИКОРИСТАННЯ НАКЛАДНИХ ВИТРАТ

Продукція будівництва має техніко-економічні особливості, які впливають на процес ціноутворення і обумовлюють його специфіку. Можна виділити наступні характерні риси будівельної продукції:

- о значні капітальні витрати на зведення об'єктів будівництва;
- о тривалий термін виробничого циклу процесу будівництва;
- о різноманітність об'єктів будівництва;
- о індивідуальний характер продукції будівництва від унікальних до типових об'єктів;
- о локальна закріпленість об'єктів будівництва на ділянці землі;
- о залежність величини витрат на будівництво від місцевих умов;
- о участь у формуванні ціни на будівельну продукцію трьох сторін: замовника (інвестора), проектувальника і підрядника.

По кожному об'єкту будівництва складається проект, який служить основою для розрахунку кошторису. У результаті розрахунків отримують кошторисну вартість будівництва (будівельних і монтажних робіт).

Кошторисна вартість будівництва включає:

- прямі витрати;
- накладні витрати;
- кошторисний прибуток.

Найбільшу питому вагу в структурі кошторисної вартості займають прямі витрати, які визначаються на базі обсягу будівельних робіт, передбачених за кошторисом, а також кошторисних норм і розцінок.

Прямі витрати в будівництві включають такі статті.

1) Матеріали, які включають: оплату постачальникам вартості матеріалів за відпускними цінами; витрати з доставки матеріалів на склад будівництва; націнку посередницьких організацій; витрати на тару; витрати на спецодяг; заготівельно-складські витрати.

2) Основна заробітна плата робітників, яка включає оплату праці робітників, які безпосередньо зайняті на будівельно-монтажних роботах.

3) Відрахування на соціальні потреби на базі основної заробітної плати.

4) Експлуатація будівельних машин і механізмів. Сюди відносять: доставку будівельних машин і механізмів на будівельний майданчик, а також їх переміщення з одного об'єкта на інший; монтаж і демонтаж будівельних машин і механізмів; видатки на поточний ремонт; амортизацію; витрати на пально-мастильні матеріали; витрати на електроенергію.

Накладні витрати пов'язані з необхідністю створення умов для організації будівництва. Норми накладних витрат встановлюються за видами робіт (будівельні, монтажні, спеціальні) у відсотках до кошторисних прямих витрат.

Їх можна розділити на чотири великі групи.

1. Адміністративно-господарські витрати:

о на оплату праці адміністративно-управлінського та господарського персоналу;

о відрахування на соціальні потреби та податки;

о на всі види зв'язку;

о на утримання й експлуатацію обчислювальної техніки;

о на утримання та експлуатацію будівель, споруд та приміщень, що використовуються адміністративно-управлінським та господарським персоналом;

о на поточний ремонт основних засобів;

о на відрядження;

о на утримання і експлуатацію службового легкового автотранспорту;

о на придбання канцтоварів, паперу тощо.

2. Витрати на обслуговування працівників будівництва:

о по підвищенню кваліфікації;

о забезпечення санітарно-гігієнічних та побутових умов;

о на охорону праці та техніку безпеки.

3. Витрати на організацію робіт на будівельних майданчиках:

о на ремонт інструменту та інвентарю;

о з ремонту, розбирання тимчасових споруд;

о утримання сторожової і пожежної охорони тощо.

4. Інші накладні витрати:

о відсотки по кредитах банків;

о на рекламу;

о податки тощо.

Прямі витрати і накладні витрати в сумі складають кошторисну собівартість будівельних робіт. Розрізняють кошторисну, планову та фактичну собівартість продукції будівництва.

Кошторисна собівартість визначає величину витрат на виробництво будівельно-монтажних робіт, врахованих у кошторисної вартості. Розраховується на основі норм витрат усіх видів ресурсів і є меншою кошторисної вартості на величину кошторисного прибутку.

Планова собівартість відрізняється від кошторисної собівартості на величину планового завдання по її зниженню, тобто на величину економії кошторисної собівартості.

Фактична собівартість відображає фактичні витрати на виконання будівельно-монтажних робіт на підставі даних бухгалтерського обліку та непродуктивні витрати, не передбачені кошторисом (простої, штрафи та ін.). Порівняння фактичної собівартості з плановою дозволяє зробити висновок про виконання будівельною організацією завдань по зниженню собівартості.

Кошторисний прибуток є нормативним прибутком, який враховують в ціні на продукцію будівництва. Норма планових накопичень встановлюється у відсотках до кошторисної собівартості будівництва.

Базисний рівень вартості будівництва визначається на основі кошторисних цін. Відповідно до чинного законодавства, формування кошторисної нормативної бази, визначення порядку її застосування та нормативів розрахунку вартості об'єктів будівництва, які зводяться на кошти Державного бюджету України, бюджету Автономної Республіки Крим, місцевих бюджетів, а також коштів державних підприємств, установ і організацій, здійснюється Державним комітетом з будівництва та архітектури.

Державний комітет з будівництва та архітектури регулює ціноутворення на будівельному ринку на підставі Правил визначення вартості будівництва (ДБН 2000), дотримання яких є обов'язковим тільки при складанні кошторисів на об'єкти, будівництво яких здійснюється із залученням бюджетних коштів та коштів держпідприємств. У всіх інших випадках ДБН 2000 носять рекомендаційний характер.

ТЕМА №8. Кошторисна документація **ФОРМИ КОШТОРИСІВ. ПОРЯДОК СКЛАДАННЯ ЛОКАЛЬНИХ** **КОШТОРИСІВ**

Кошторисну вартість окремих видів будівельних і монтажних робіт визначають у локальних кошторисах, що складаються за формою № 4 Інструкції 1.02.01-85 /табл. 6.4/.

Первинними кошторисами в інвесторській кошторисній документації є локальні кошториси (ф.4). Основою для їх складання є обсяги робіт, визначені в складі проекту (робочого проекту).

Локальні кошториси складаються в поточному рівні цін на трудові і матеріально-технічні ресурси по формах, приведеним у додатках Д, Е к ДБН Д.1.1-1-2000.

Відомості ресурсів до локальних кошторисів складаються по формах, приведеним у додатках Ж к ДБН Д.1.1-1-2000.

При складанні локальних кошторисів застосовуються:

- ресурсні елементні кошторисні норми України;
- вказівки по застосуванню ресурсних елементних кошторисних норм;
- ресурсні кошторисні норми експлуатації будівельних машин і механізмів;
- поточні ціни на матеріали, вироби і конструкції;
- поточні ціни машино-часу;
- поточна вартість людино-години відповідного розряду робіт;
- поточні ціни на перевезення вантажів для будівництва;
- правила визначення накладних витрат.

У складі локальних кошторисів окремі конструктивні елементи будинку (спорудження), види робіт і пристроїв, як правило, групуються в розділи.

Порядок розташування в локальних кошторисах і їхньому угрупованні в розділи повинні відповідати технологічній послідовності провадження робіт і враховувати специфічні особливості деяких видів будівництва.

Крім того, при складанні локальних кошторисів, як правило, варто виділяти в окремі розділи роботи стосовні до підземної частини будинку (роздягнув А) і надземної частини будинку (роздягнув Б).

Локальні кошторисні розрахунки складають при дво- та одностадійному проектуванні - для об'єктів з тривалістю будівництва понад 2 роки. Кошторисну вартість робіт у кошторисних розрахунках визначають з використанням укрупнених показників вартості будівництва /УПВБ/, укрупнених кошторисних норм /УКН/, прейскурантів та інших укрупнених нормативів, а у разі їх відсутності - з використанням кошторисів об'єктів-аналогів. Допускається складання кошторисних розрахунків з використанням укрупнених показників вартості окремих конструктивних елементів і видів будівельно-монтажних робіт, розрахованих за даними кошторисів до робочих креслень об'єктів, що мають у своєму складі аналогічні проектні рішення. Кошторисна вартість окремих видів

робіт визначена у локальних кошторисах, які складають у процесі будівництва при розробці робочого проекту та в робочій документації проекту.

Локальні кошториси складають на такі види робіт і витрат:

а/ за будовами і спорудами: на загальні будівельні роботи, внутрішні санітарно-технічні роботи, на обладнання внутрішньої телефонізації, радіо-, газифікації, телебачення; на влаштування електричного освітлення, монтаж електросилового обладнання, технологічних трубопроводів, монтаж металоконструкцій, на монтаж і придбання обладнання, КВП і автоматику, автоматизовану систему управління, промисловий зв'язок, фундаменти під обладнання, спеціальні підвалини, обмурівку й ізоляцію обладнання та трубопроводів, хімічні захисні покриття, канали, промислові печі і труби, гідромеханізовані, гірничопрохідницькі й інші роботи, придбання промислового, господарського інвентаря та меблів тощо;

б/ на загальномайданчикових роботах: на вертикальне планування, налагодження інженерних мереж, під'їзних і міжцехових шляхів і доріг, благоустроїв і поділ території, малі архітектурні форми тощо.

У складі локальних кошторисів мають бути згруповані окремі види будівельних і монтажних робіт у розділи за конструктивними елементами будови, споруди, видами робіт і влаштувань. Порядок розміщення робіт у кошторисах та їх групування у розділи повинні відповідати технологічній послідовності проведення робіт і спеціалізації будівельно-монтажних організацій, а також забезпечувати можливість одержання кошторисної вартості пускових комплексів, технологічних вузлів та етапів робіт, виділених у проекті організації будівництва, і кошторисної вартості робіт і витрат по реконструкції діючих цехів і об'єктів, передбаченої у робочих проектах /проектах/ розширення діючих підприємств.

При складанні кошторисів на загальнобудівельні роботи виділяються розділи, що відповідають конструктивним елементам будови. Усі роботи, що стосуються даного конструктивного елемента, групуються в одному розділі кошторису. У кошторисах на будови, як правило, виділяють підземну і надземну частини. Різні розміри норм накладних витрат, встановлені для окремих видів будівельних робіт /металеві конструкції, гірничо-капітальні підземні роботи, буровибухові/, зумовлюють необхідність виділяти у розділах кошторисів підсумки прямих витрат за цими видами робіт. За внутрішніми санітарно-технічними роботами кошториси складають за видами систем, на які мають розробляти окремі проекти: водопровід виробничий, водопровід протипожежний, водопровід питний, гаряча водопостачання, внутрішні водостоки, каналізація фекальна, опалення, вентиляція тощо. За напруженими санітарно-технічними мережами кошториси складають на мережі певного призначення: водопровід, каналізація, водостой, при цьому виділяють позамайданчикові та внутрішньомайданчикові мережі.

За об'єктами, значними за кошторисною вартістю або за тривалістю спорудження, у кошторисах виділяють пускові комплекси, технологічні вузли та етапи робіт. До них включаються комплекси робіт /що відповідають кільком розділам кошторисів/ з таким розрахунком, щоб їх виконання забезпечувало завершення великих частин будов і споруд із введенням їх в експлуатацію або створювало фронт робіт для подальшого здійснення будівельно-монтажних робіт комплексами або етапами.

При розробці локальних кошторисів обсяги будівельних і монтажних робіт беруть з відомості обсягів будівельних і монтажних робіт або визначають за робочими кресленнями відповідної частини робочої документації або розділу робочого проекту.

Кошторисну вартість робіт у локальних кошторисах визначають за прейскурантами, укрупненими кошторисними нормами, укрупненими розцінками і прив'язаними до місцевих умов будівництва кошторисами і повторно застосовуваними економічними індивідуальними проектами, а у разі відсутності цих норм і кошторисів - за одиничними розцінками на будівельні роботи і розцінками на монтаж обладнання.

У локальних кошторисах виділяється у встановленому порядку нормативна трудомісткість будівельно-монтажних робіт і кошторисна заробітна плата робітників, а також нормативна умовно-чиста продукція.

Порядок розробки кошторисної документації на окремі види робіт залежить від характеру проектної документації і наявності укрупнених кошторисних нормативів..

При наявності затверджених преїскурантів або укрупнених кошторисних норм /УКН/ незалежно від характеру проектної документації кошторисну вартість робіт визначають у локальних кошторисах, складених лише за вказаними кошторисними нормативами.

Кошторисна вартість робіт за об'єктами, будівництво яких намічається здійснювати за типовими і повторно застосовуваними індивідуальними проектами, для яких немає укрупнених кошторисних нормативів за локальними кошторисами до вказаних проектів, прив'язаних до місцевих умов. У цьому випадку, якщо вказаний проект не прив'язаний до місцевих умов будівництва, складається локальний кошторисний розрахунок за типовим кошторисом з урахуванням усереднених поправок на місцеві умови будівництва, и визначена у ньому кошторисна вартість робіт уточнюється у локальному кошторисі після прив'язки проекту.

Кошторисну вартість окремих видів робіт, для яких відсутні преїскуранти і УКН, а робочі креслення розроблені, визначають у локальних кошторисах, складених за одиничними розцінками на будівельні роботи і розцінками на монтаж обладнання.

За об'єктами, будівництво яких відбувається за індивідуальними проектами при відсутності преїскурантів, УКН і робочих креслень, кошторисна вартість робіт визначається за локальним кошторисним розрахунком і підлягає уточненню у локальних кошторисах, складених за робочими кресленнями.

Кошторисну вартість окремих робіт, характер і методи виконання яких не можуть бути точно визначені у проекті і уточнюються у процесі будівництва /окремі види робіт і конструктивні елементи підводної частини гідротехнічних споруд, будов і споруд експериментального будівництва, реконструйованих будов і споруд, технологічної частини об'єктів з новими видами виробництва, днопоглиблювальні та гірничопрохідницькі роботи тощо/, визначають у локальних кошторисних розрахунках за укрупненими показниками вартості або. аналогами та уточнюють у процесі проведення робіт. На основі фактичних обсягів указаних робіт /їх перелік установлює міністерство /відомство/-замовник/, складають локальний виконавчий кошторис за одиничними розцінками на будівельні роботи і розцінками на монтаж обладнання.

ПОРЯДОК СКЛАДАННЯ ОБ'ЄКТНОГО КОШТОРИСУ ТА ЗВЕДЕНОГО КОШТОРИСНОГО РОЗРАХУНКУ

1. Порядок складання об'єктних кошторисів

Об'єктні кошториси складаються в поточному рівні за формою на об'єкти в цілому шляхом підсумовування даних локальних кошторисів, з угрупованням робіт і витрат по відповідним графіках кошторисної вартості «будівельних робіт», «монтажних робіт», «устаткування, меблів і інвентарю», «інших витрат».

В об'єктних кошторисах за даними локальних кошторисів показуються кошторисна трудомісткість і кошторисна заробітна плата.

Якщо вартість об'єкта може бути визначена по одному локальному кошторисі, то об'єктний кошторис не складається. У цьому випадку роль об'єктного кошторису виконує локальний кошторис.

В об'єктному кошторисі порядково й у підсумку розраховуються показники одиничної вартості на 1м3 обсягу, 1м2 площі будинків і споруджень, 1 р. м довжини мереж і т.п.

2. Порядок складання зведених кошторисних розрахунків вартості будівництва

Зведений кошторисний розрахунок вартості будівництва підприємств, будинків, чи споруджень їхніх черг – це кошторисний документ, що визначає повну кошторисну

вартість будівництва всіх об'єктів, передбачених чи Проектом Робочим проектом, включаючи кошторисну вартість будівельних і монтажних робіт, витрати на придбання устаткування, меблів і інвентарю, а також інші витрати.

Зведений кошторисний розрахунок вартості будівництва розробляється в складі чи Проекту Робочого проекту за формою, приведеної в додатку А и Б (зразкова номенклатура) до ДБН Д.1.1-1-2000.

У зведений кошторисний розрахунок вартості будівництва включається окремими рядками підсумки прямих витрат і накладних витрат по всіх об'єктних кошторисних розрахунках, об'єктним кошторисам і кошторисним розрахункам на окремі види витрат.

Позиції зведеного кошторисного розрахунку вартості будівництва повинні мати посилання на номер зазначених кошторисних документів.

Кошторисна вартість кожного об'єкта, передбаченого Проектом (Робочим проектом), розподіляється по графах, що визначає вартість: «будівельних робіт», «монтажних робіт», «устаткування, меблів і інвентарю», «інших витрат», «загальну кошторисну вартість».

У зведених кошторисних розрахунках вартості виробничого і невиробничого будівництва розподіляється по наступним главах:

Розділ 1. «Підготовка території будівництва» включаються засоби на роботи і витрати, зв'язані з відводом і освоєнням забудовуваної території.

Розділ 2. «Основні об'єкти будівництва» включається кошторисна вартість будинків, споруджень і видів робіт основного призначення.

Розділ 3. «Об'єкти підсобного й обслуговуючого призначення» включається кошторисна вартість об'єктів підсобного й обслуговуючого призначення: для промислового будівництва – будинку ремонтно-будівельних майстерень, заводоуправлінь, естакади, галереї, складські приміщення і т.п., для житло-цивільного будівництва – господарські корпуси, прохідні, сміттєзбиральники, а також вартість будинків і споруджень соціальної сфери, розташовані в межах території, відведеної на будівництво підприємств (окремо розташовані поліклініки, їдальні, магазини, об'єкти побутового обслуговування населення).

Розділ 4–7 включаються об'єкти, перелік яких відповідає назвам глав.

Глава 8 «Тимчасові будинки і спорудження» у графі 4, 5 і 8 включаються засоби на зведення і розробку титульних тимчасових будинків і споруджень, необхідних для забезпечення виробничих потреб будівництв, а також для розміщення й обслуговування працівників будівництва.

Глава 9 «Інші роботи і витрати» включаються засоби на покриття витрат замовника і підрядних будівельно-монтажних організацій, а також на окремі види робіт, що не враховані в кошторисних нормативах. Зазначені засоби визначаються в цілому по будівництву.

Зразковий перелік цих витрат приведений у додатку Б к ДБН Д.1.1-1-2000.

Глава 10 «Зміст служби замовника й авторський нагляд» у графі 7 і 8 включаються засоби в поточному рівні цін, призначені на:

зміст служби замовника (включаючи витрати на технічний нагляд);

проведення авторського нагляду проектними організаціями.

У цю же главу (у графі 7 і 8) включаються засоби на проведення геодезичних спостережень за переміщенням і деформаціями будинків і споруджень, витрати замовника, зв'язані з проведенням тендерів і введенням об'єктів в експлуатацію.

Витрати, зв'язані з проведенням тендерів, визначає замовник. Розмір цих витрат, як правило, не перевищує 0,8 % від загальної кошторисної вартості будівництва.

Глава 11 «Підготовка експлуатаційних кадрів» включаються (у графі 7 і 8) засобу на підготовку експлуатаційних кадрів для знову споруджуваних підприємств.

Глава 12 «Проектні і дослідницькі роботи» включаються засоби на проведення проектних робіт і вартість експертизи проектно-кошторисної документації.

У складі зведеного кошторисного розрахунку вартості будівництва приводяться (у графах 4-8) наступні підсумки:

по кожній главі (при наявності в главах розділів – по кожнім розділі);

по главах 1-7, 1-8, 1-9, 1-12;

Після підсумку глав 1–12 включаються:

кошторисний прибуток;

засобу на покриття ризику всіх учасників будівництва;

засобу на покриття додаткових витрат, зв'язаних з інфляційними процесами;

податки, збори (обов'язкові платежі), установлені чинним законодавством і не враховані складовими вартості будівництва.

"Усього" по зведеному кошторисному розрахунку.

За підсумком зведеного кошторисного розрахунку вартості будівництва вказуються «Поворотні суми», що враховують вартість:

матеріалів і виробів, одержуваних від розбирання тимчасових будинків і споруджень, у розмірі 15% кошторисної вартості тимчасових будинків і споруджень (з амортизуємою частиною вартості) незалежно від терміну здійснення будівництва;

матеріалів і виробів, одержуваних від розбирання конструкцій, зносу і переносу будинків і споруджень, у розмірі, обумовленому з розрахунку;

меблів, устаткування й інвентарю, придбаних для меблювання житлових і службових приміщень для персоналу, що здійснює монтаж устаткування;

матеріалів, одержуваних у порядку побіжного видобутку.

Зведений кошторисний розрахунок складається в цілому на будівництво незалежно від числа генеральних підрядних будівельно-монтажних організацій, що приймають участь у ньому.

ТЕМА №9. Договірна ціна та особливості її узгодження

ДОГОВІРНА ЦІНА ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇЇ УЗГОДЖЕННЯ

Основою складу вартості будівництва є договірна ціна .

Договірна ціна – це вартість підрядних робіт, за якої підрядна організація, згодна виконати об'єкт замовлення.

Договірна ціна входить до складу вартості будівництва і використовується при проведенні взаєморозрахунків.

Ціна пропозиції, за якої підрядчик згодний виконати замовлення, розраховується на підставі нормативної потреби в трудових і матеріально-технічних ресурсах, необхідних для здійснення проектних рішень по об'єкті замовлення, і поточних на них цін.

Для розрахунку ціни пропозиції претендента в залежності від способу визначення виконавця робіт замовник надає претенденту (підрядчику):

а) при проведенні тендерів – відомість пропонованих обсягів робіт, відомість ресурсів до неї з відповідними кошторисними чи цінами без цін, чи інвесторську кошторисну документацію;

б) шляхом переговорів – проектно-кошторисну документацію в повному обсязі.

У ціні пропозиції претендент (підрядчик) включає вартість пропонованих до виконання підрядних робіт, а також прибуток, засоби на покриття ризику, засобу на сплату податків, зборів, обов'язкових платежів.

До складу вартості підрядних робіт підрядчик включає як безпосередні, так і супутні витрати (прямі і накладні) на будівництво об'єкта замовлення.

До безпосередніх витрат відносяться засоби, що підрядчик планує витратити безпосередньо на спорудження об'єкта замовлення, тобто на трудові і матеріально-технічні ресурси.

До супутнього витратам відносяться засоби, що підрядчик планує витратити на:

підготовку території будівництва;

зведення і розбирання титульних тимчасових будинків і споруджень;

додаткові витрати, зв'язані з виконанням будівельно-монтажних робіт у зимовий період, якщо це планується проектом організації будівництва.

Договірна ціна на будівництво об'єкта формується претендентом на виконання робіт (генпідрядником) із залученням субпідрядних організацій і погоджується із замовником. У результаті спільного рішення оформляється протокол погодження договірної ціни на будівельну продукцію, який є невід'ємною частиною контракту.

Договірні ціни можуть встановлюватись твердими, динамічними та періодичними.

Тверді договірні ціни

Тверді договірні ціни, зазвичай, встановлюються для будівництва тривалістю до 1,5 років.

Тверді договірні ціни встановлюються незмінними на весь обсяг будівництва і не уточнюються, за винятком випадків, якщо:

а) замовник змінює в процесі будівництва проектні рішення, що викликає зміну обсягів робіт та вартісних показників;

б) в процесі будівництва в проектній документації та інвесторських кошторисах виявлені безперечні помилки, які не були виявлені на стадії тендерної пропозиції та складання договірної ціни, а підрядник не є виконавцем проектно-кошторисної документації;

в) виникають обставини непереборної сили — надзвичайні обставини та події, які не можуть бути передбачені сторонами під час укладання договору (контракту).

Динамічні договірні ціни

Динамічні договірні ціни встановлюються відкритими та можуть уточнюватися протягом всього строку будівництва.

Періодичні договірні ціни

Періодичні договірні ціни встановлюються відкритими і мають елементи як динамічної, так і твердої договірних цін. Особливість такої ціни полягає в тому, що на обсяги робіт, які плануються на визначений період, зазвичай, це річний план, встановлюється тверда договірна ціна (фіксована частина ціни). Формування та застосування фіксованої частини періодичної договірної ціни провадиться за правилами як для твердої договірної ціни.

По закінченні періоду, в якому діяла тверда ціна в складі періодичної договірної ціни, вартість залишків робіт може уточнюватися з подальшим встановленням твердої ціни на весь залишок або його частину.

Після погодження договірної ціни складається контракт на виконання робіт. У контракті зазначається документ, покладений в основу визначення вартісних показників; позначається вид договірної ціни: тверда, динамічна або періодична; порядок та терміни уточнення договірної ціни; умови фінансування та розрахунків за обсяги виконаних робіт; гарантії замовника та підрядника тощо.

Таким чином, основним завданням кошторисного нормування та ціноутворення в будівництві є:

забезпечення через систему ціноутворення в будівництві визначення вартості будівництва на всіх стадіях інвестування;

підвищення ефективності капітальних вкладень, забезпечення економії фінансових та інших ресурсів, впровадження досягнень науки, техніки, передового вітчизняного і закордонного досвіду в будівельному виробництві, застосування нових матеріалів, виробів і конструкцій, організаційних заходів тощо.

ПРИБУТОК ПІДРЯДНИКА, КОШТИ НА ПОКРИТТЯ РИЗИКУ

Прибуток – це сума, на яку доходи перевищують пов'язані з ними витрати. За етимологією слова “прибуток” йдеться про щось додатково отримане, тобто таке, чого раніше не було і що потім прибуло.

Прибуток є одним з фінансових джерел доходів державного та місцевих бюджетів. Отже, прибуток задовольняє потреби суспільства і держави. За рахунок прибутку здійснюється виробничий та соціальний розвиток будівельного підприємства, задовольняються матеріальні потреби власників (отримання дивідендів на інвестований

капітал) та працюючих (отримання премій та інших заохочувальних виплат, матеріальної допомоги тощо).

Наявність прибутку – одна із найсуттєвіших ознак конкурентоспроможності будівельного підприємства. Налаштування на отримання прибутку – рушійна сила ринкової економіки.

В економічному аналізі вдаються до різних показників прибутку.

Кошторисний прибуток – це кошти, що враховують економічно обґрунтовану величину прибутку підрядного підприємства від виконання будівельних і монтажних робіт. Розмір кошторисного прибутку визначається у складі зведеного кошторисного розрахунку після підсумку глав 1 – 12 і залежить від виду будівництва, технічної та технологічної складності будови, термінів будівництва, умов його фінансування тощо.

Прибуток у складі договірної ціни (ціни тендерної пропозиції) – це економічно обґрунтований прибуток підрядника, який він планує отримати від виконання робіт, що пропонуються.

Оскільки при розробці договірної ціни (ціни пропозиції) підрядник враховує всі (як безпосередні, так і супутні витрати) у поточних цінах на матеріально-технічні та трудові ресурси (на основі аналізу власного банку даних), а також враховує конкретні умови виконання робіт в їх грошовому еквіваленті, то прибуток у складі договірної ціни за своєю економічною суттю для підрядника вже є проектом планового прибутку.

Плановий прибуток визначається при розробці бізнес-планів діяльності будівельних підприємств. До прибутку, зазначеного у складі затверджених договірних цін, додається очікувана підрядником економія від зниження собівартості будівельно-монтажних робіт. Така економія може бути отримана внаслідок більш ефективного використання всіх видів ресурсів, кращої організації виробництва і управління ним; пошуку більш вигідних постачальників, субпідрядників, орендодавців, кредитних установ тощо.

Фактичний прибуток – це фінансовий результат виконання контрактів. Визначається як різниця між отриманою виручкою за договірною ціною (без ПДВ) та фактичними витратами. Дані про фактичні витрати наводяться у типовій формі первісного облікового документа № КБ–3 “Довідка про вартість виконаних підрядних робіт і затрат”. Форма № КБ–3 розповсюджується на всі будівельні підприємства та їх структурні підрозділи всіх видів економічної діяльності незалежно від форм власності, що виконують будівельні та монтажні роботи, у тому числі ремонтні, за рахунок всіх джерел фінансування. Довідка за формою № КБ–3 є обов’язковою при розрахунках за виконані будівельні роботи підрядним чи господарським способами. Вартісні показники форми відображаються у поточному рівні цін у відповідності з умовами контракту.

Валовий прибуток (збиток) – це різниця між чистим доходом (виручкою) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) без ПДВ та собівартістю реалізованої продукції. Синонім – прибуток від реалізації продукції. Таким чином, основні фактори, що впливають на збільшення валового прибутку, – це збільшення чистої виручки від реалізації робіт та зменшення собівартості. У свою чергу, виручка від реалізації залежить від обсягів замовлень на будівельну продукцію і договірних цін на неї.

Прибуток (збиток) від операційної діяльності (ПОД) – це алгебраїчна сума валового прибутку (збитку), іншого операційного доходу (від операційної оренди активів, від реалізації оборотних активів тощо), адміністративних витрат, витрат на реалізацію та інших операційних витрат (безнадійні борги, визнані економічні санкції тощо).

Прибуток (збиток) від фінансової діяльності (ПФД) – це алгебраїчна сума доходу від участі в капіталі (дохід від інвестицій в асоційовані, дочірні або спільні підприємства); дивідендів; отриманих відсотків від фінансових інвестицій; витрат на сплату відсотків, пов’язаних із залученням позикового капіталу; збитків від участі в капіталі.

Прибуток (збиток) від інвестиційної діяльності(ПІД) – це алгебраїчна сума доходів і витрат від реалізації необоротних активів, майнових комплексів і фінансових інвестицій, втрат від уцінки фінансових інвестицій і необоротних активів.

Фінансовий результат від звичайної діяльності будівельної організації до оподаткування (ФРЗД) – це алгебраїчна сума прибутку (збитку) від операційної, фінансової та інвестиційної діяльності, тобто:

$$\text{ФРЗД} = \text{ПОД} \pm \text{ПДФ} \pm \text{ПІД}$$

Оподатковуваний прибуток. Згідно з чинним в Україні законодавством, оподатковуваний прибуток (ОП) визначається зменшенням “Доходів звітного періоду” на “Собівартість реалізованих товарів, виконаних робіт, наданих послуг та суму інших витрат звітного періоду”. Далі наведені основні складові доходів і витрат з посиланням (у дужках) на статті Податкового кодексу України.

Доходи:

– дохід від операційної діяльності в розмірі договірної (контрактної) вартості (дохід від реалізації товарів, виконаних робіт, наданих послуг без ПДВ).

– інші доходи– це доходи від оренди / лізингу, отримані суми штрафів та неустойки, вартість безоплатно отриманих товарів, робіт, послуг, суми поворотної та безповоротної фінансової допомоги, доходи від реалізації необоротних матеріальних активів, майнових комплексів, оборотних активів , суми безнадійної кредиторської заборгованості, інші доходи .

– доходи, що не враховуються для визначення об’єкта оподаткування суми попередньої оплати та авансів, отриманих в рахунок оплати виконаних робіт та наданих послуг; суми ПДВ; кошти, отримані за рішенням суду; суми коштів у частині надмірно сплачених податків; емісійний дохід; дивіденди; кошти або майно у вигляді міжнародної технічної допомоги; основна сума отриманих кредитів, позик тощо.

Собівартість та інші витрати .

Витрати операційної діяльності:

Собівартість реалізованих товарів, виконаних робіт, наданих послуг

а) прямо пов’язані з виробництвом: прямі матеріальні витрати;

прямі витрати на оплату праці);

амортизація виробничих основних засобів та нематеріальних активів, безпосередньо пов’язаних з виробництвом, вартість придбаних послуг, прямо пов’язаних з виробництвом; інші прямі витрати ;

б) інші витрати:

– загальновиробничі витрати – це витрати на управління виробництвом; амортизація основних засобів загальновиробничого призначення; витрати на вдосконалення технології та організації виробництва; витрати на освітлення, опалення, водопостачання та водовідведення та інші послуги з утримання виробничих приміщень; витрати на обслуговування виробничого процесу; витрати на охорону праці та техніку безпеки; інші загальновиробничі витрати;

– адміністративні витрати – це витрати, спрямовані на обслуговування та управління підприємством;

– витрати на збут, у тому числі витрати на рекламу та маркетинг.

Інші операційні витрати:

внески до страхових резервів;

суми нарахованих податків та зборів, установлених чинним ПКУ;

єдиний внесок на обов’язкове державне соціальне страхування; відшкодування

Пенсійному фонду сум фактичних витрат на пенсії;

витрати на інформаційне забезпечення господарської діяльності;

фінансові витрати (відсотки за позиками, за випущеними облігаціями тощо.

Витрати, що не враховуються при визначенні оподаткованого прибутку :

витрати на організацію та проведення прийомів, презентацій, свят, розваг та відпочинку, придбання подарунків (крім благодійних внесків);
суми попередньої оплати товарів, робіт, послуг;
витрати на погашення основної суми позик;
дивіденди; суми штрафів та / або неустойки чи пені;
витрати з придбання товарів, робіт послуг від підприємця, що сплачує єдиний податок (крім сфери інформатизації) тощо.

Якщо результатом розрахунку об'єкта оподаткування є від'ємне значення, то сума такого від'ємного значення підлягає включенню до витрат першого календарного кварталу наступного податкового року. Якщо від'ємне значення декларується платником податку протягом чотирьох послідовних податкових періодів, то орган державної податкової служби має право провести позапланову перевірку правильності визначення об'єкта оподаткування.

Податкова ставка – це норма (у відсотках) стягнення податку на прибуток.

Рекомендована література

1. Збірник "Ціноутворення у будівництві"
2. Нові правила визначення вартості будівництва ДСТУ БД.1.1-1:2013 чинні з 01.01.2014 року
3. Збірники "Ресурсних елементних кошторисних норм на ремонтно-будівельні роботи" (ДБН)
4. ДБН Д.2.2-1999 «Ресурсні елементні кошторисні норми на будівельні роботи (РЕКН р.)».
5. ДБН Д.2.4.-2000 «Ресурсні елементні кошторисні норми на будівельні роботи (РЕКН р.)».
6. Поточні одиничні розцінки.
7. Беловол В.В. Нормування праці та кошториси в будівництві. –Суми: ВВП «Мрія-1» ЛТД, 2000.
8. Романова К.Г., Жарковская Е.П. и др.. Нормирование труда и сметы.- М.:Стройиздат,1998.
9. НМЦ. Ціноутворення в будівництві. Конспект лекцій. Ільницька Г.М.
10. ДБН Д.1.1-1-2000 Правила визначення вартості будівництва. Практика формування взаємовідносин у будівництві в умовах однорівневої системи ціноутворення. – Введений 1.10.00 р. на заміну ДБН IV-16-98. – К. : Інпроект, 2002. – 32 с.
11. Держбуд України. Держкомстат України. Про затвердження форм первинних документів з обліку в будівництві : 558 наказ 416/299 від 29 грудня 2000 р. // Ціноутворення у будівництві. – 2001. – №1. – С. 64 – 65.
12. Рогожин П.С., Гойко А.Ф. Економіка будівельних організацій. – К. : Видавничий дім “Скарби”, 2001.
13. Шилов Е.Й., Гойко А.Ф. та ін. Складання кошторисної документації за допомогою укрупнених показників : навч. посіб. – К. : КНУБА, 2004. – 180 с.

Зміст

1.	Вступ.....	3
2.	Тема 1. Основні завдання кошторисного нормування і ціноутворення в будівництві.	4
3.	Тема 2. Основи технічного нормування.....	9
4.	Тема 3. Основи тарифного нормування.....	13
5.	Тема 4. Склад, зміст, порядок визначення вихідних даних для розробки кошторисів.	15
6.	Тема 5. Кошторисні ціни на ресурси, які використовують у будівництві.....	18
7.	Тема 6. Одиничні розцінки та прямі витрати.....	25
8.	Тема 7. Порядок визначення і використання накладних витрат.....	30
9.	Тема 8. Кошторисна документація.....	33
10.	Тема 9. Договірна ціна та особливості її узгодження.....	37
11.	Рекомендована література.....	41

Нормування праці та кошторис [Текст]: конспект лекцій для здобувачів освітньо-кваліфікаційного рівня молодший спеціаліст галузь знань 19 Архітектура і будівництво спеціальності 192 Будівництво та цивільна інженерія денної форми навчання/уклад. В.С.Оласюк – Любешів: ВСП «Любешівський ТФК Луцького НТУ», 2020. – 43 с

Комп'ютерний набір і верстка : В.С.Оласюк

Редактор: В.С.Оласюк

Підп. до друку _____ 2020 р. Формат А4.

Папір офіс. Гарн. Таймс. Умов. друк. арк. _____

Обл. вид. арк. _____ Тираж 15 прим.